

www.e-rara.ch

Pauli Iovii Novocomensis episcopi Nucerni illustrium virorum vitae

Giovio, Paolo

Florentiae, 1549

Universitätsbibliothek Bern

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-123003>

Pauli Iovii Otho, sive liber primus.

---

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [\[Link\]](#)

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [\[Link\]](#)

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [\[Link\]](#)

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [\[Link\]](#)

Volucē ex stirpe
Magni Alexādris

PAULI IOVII

re qui existimarent Volucē ex stirpe Alexādris Magni progenitū, tulif se pro insigni viperā, ex Olympiadis fabula puerū parturientem, quòd ea à Dracone se compressam fuisse Iouis imagine prædicaret.

PAULI IOVII OTHO,

SIVE LIBER PRIMVS.

Otho Asiaticus

OBILISSIMI Principatus fundamenta feliciter Otho iecit, Vberti filius, qui ab Asiatico Othone proauo nomen acceperat. Natus est Inuorio in pago apud Verbanum lacum, magnis quidem natalibus, sed patrimonio tenui, & tum adeo afflictis totius familiæ Fortunis, vt quatuor tantum & planè ignobilium vicorum ditione, tot gentiles proceres maiorum suorum

nomen tuerentur. Hi fuere Inuorium, Mafsinum, Vergantum & Olegium. fundos etiam sat amplos Mediolani extra portam Iouiam à Sultano Vicecomite emptos constat. Frequentibus enim Barbarorum eruptionibus & ciuili præsertim bello, cuncta apud Insubres cõturbata prostrataque erant, vt non mirum sit, tantas opes in publica calamitate corruisse. Sunt qui ex genitura propter admirabiles syderū concursus, Imperium ei à Mathematicis prænunciatum fuisse asseuerent, verum ipse repudiatis prorsus Astrologis, id vnum pro insigni ostento iocabundus accepit, quod Vicecomite Placētino Mediolani Præatore, qui tum erat supremæ potestatis Magistratus, & Othone Cæsare imperante in lucem esset editus. Enituit satis mature in adolescente ingenium alacre, præaltum, ardens, & quod mirabile erat, graui prudētia temperatū: accesserat corporis atque oris dignitas maxime excellens, statura enim erat excelsa, & nexu neruorum longe firmissima, pectore autem lato atque extanti, & radiosus prægrādibusque oculis, eloquentia vero illustri exquisitisque literis quum oporteret ad iocunditatem exornata, adeo vt quum omnibus magnopere placeret, etiam sibi meliore Fortuna dignus videretur. Itaque ardēte ciuili bello Gallia Cifalpina, domo egressus Romam se contulit ad Octauianū Vbalatinum Cardinalem auctoritate atque opibus florentem, à quo benigne susceptus adscribitur familiæ inter honestissimos. Nec multo post, quum in ea domo aliquandiu virtutis eximiæ perurbanæque comitatis, & naturæ nequaquam fallacis vel insidiosæ testimonia passim reliquisset, Octauiano præalta semper agitāti, in ocio pariter atque negotio comes esse cœpit, adeo vt munera legationum obeuntē & trans alpes accitum inter præcipuos sequeretur, hisque maxime tēporibus extra ordinē necessaria domestica disciplinæ officia, cæteris languentibus

Haec inuoluntatis

Adolescentia

Amici

tibus aut occupatis diligenter impleret, abnuenti semper & coacto similis, ne ambitione potius quam obsequio, aliena munia suscipere videretur. Literas enim scite atque expedite exarabat, dictabat eleganter, in omnique occasione œconomicarum rerum cuncta ad pietatem, ad decus, temperantiamque reuocabat: quibus maxime rebus ita appetente cardinalis ingenio certissima laus pararetur, honesta quidem sibi in primis ad promerendam ampliorem gratiam, & demum ipsi cardinali decora & utilis ad petitionem summi Pontificatus contendenti. In vnam enim eam curam amplissimos senatores haud dissimulanter incumbere, uti aulæ artium peritus facile intelligebat. His moribus iam abunde claro, & prospera vigenti fama, Leo Peregus Mediolanensis antistes in exilio apud Legnanum mortuus nunciatur. Hunc Martinus Turrianus tanquam patronum ducemque nobilitatis vrbe pepulerat, quum ipse iam Populi causam aduersus Patricios suscepisset, perturbataque Republica statum popularem cæsis disiectisque nobilibus induxisset. Oderat Octavianus Turrianos tanquam nobilitatis hostes, Erat enim è vetusta & illustri apud Etruscos Vbaldinorum familia, & priuati quoque odii causæ intercedebant, parum quidem honestæ; sed ob id validiores. Nam ei Martinus paucis ante annis notam nefariæ cupiditatis inusserat, quum forte in Galliam iter habentem, hospitioque susceptum, in templo diui Ambrosii, ne carbunculum mirabili fulgore & rara magnitudine conspicuum è donariis auferret, armatus accurrens prohibuisset: Dicebat enim Cardinalis cupide inspiciendo tractandoque eam gemmam omnino dignam videri, quæ ad ornamentum sacrorum solennium, in summa Pontificis Maximi thiara conspiceretur. Hic est ille Vbaldinus præalto ambitiosoque ingenio, & magnis opibus potens Danthis Poëtæ carminibus, obliquo probro simul & laude celebratus. Itaque ad excidium Turrianæ domus, & ad condendum in Vicecomitum familia principatum, fatali euentu Otho Mediolanensem Archiepiscopus ab Octauiano declaratur, qui amplissima ad id potestate, iure munereque legationis fungebatur, Idque approbavit Vrbanus Pontifex vel ob id, quòd duos fœda dissensione Mediolanensem defuncto Leoni suffectos audiebat, Raimundum scilicet Turrianum Martini patruelis potentia, armisque potius quam liberis suffragiis prouectum; & Franciscum Septariensem, quem virtutis commendatione Populus, Tribusque omnes in odium Martini veluti impotenter & superbè dominantis extulerant. Fauebat Othoni Vrbanus, ut maiestatis Pontificiæ iura tueretur. Itaque eum rite consecratum insignitumque mitra & lituo pastoralis, ad sacerdotii munus obeundum in Cisalpinam Galliam dimittit, eo etiam cupidius quod Turrianis infensus erat, nam forte per id tempus magno Othonis commodo Vbertus Pallauicinus Turrianarum copiarum dux, Placentinorum

Leo peregrinus.

Martinus
Turrianus
populi causam
Mediolanensis antistes.

Danthes poeta.

Otho archiepiscopus
Mediolanensis
Octavianus cardinalis.

4
 agros Pontificiæ ditionis populabundus afflixerat. Ereperant Tur-
 riani paucis ante annis ad summam potentiam ab initio in re publica
 popularem auram optimis artibus aucupantes, postremo autem dominam
 di libidine accensi, totius publici consilii formam, Prætoris arbitria, &
 suffragiorum denique omnium iura, libertatemque sustulerant. Fuere
 illis magnæ opes in Saxina valle, quæ est ad Larium lacum, creuerantq;
 plurimum hæreditate Tacii Reguli, qui geminos è Belgica Gallia pro-
 fugos Turrianos fratres militaris indolis, sibi generos adsciuerat, atq;
 adoptarat in filios. Ab his progenitum ferunt superiorem Martinum
 cognomine Gigantem, qui post egregiæ virtutis facinora ad Antiochi-
 am multis in præliis edita, à Saracenis captus & miserabili supplicio af-
 fectus fuisse traditur. Huius nepos fuit Paganus vir excellenti virtute
 prudentiaq; qui multa cum laude liberalitatis & pietatis, Mediolanen-
 ses à Federico secundo Cæsare, ad Cohortis nouæ oppidum cruento
 prælio profligatos, ad se recepit; incredibilique benignitate omni hu-
 mana ope adiutos fouit, domumque dimisit: cui non multo post opti-
 me de se merito gratiam retulere, demandato ei Præturæ magistratu,
 ipsoque cum vniuersa familia ciuitate donato, Paganus ita gessit ma-
 gistratum, vt nemo temperantia æquitate atq; industria potior videre-
 tur, nisi populi atq; infimæ plebis se defensorem professus, paulo acer-
 bius Patritios tanquàm superbe ac petulanter minores ordines diuexa-
 re solitos, patria exturbandos suscepisset. Hunc fato functum & ad
 Claræ vallis templum funere publico elatum omnes ordines diu lux-
 runt, honestaruntque marmoreo sepulchro insculptis carminibus, cum
 titulo magnifice atque feliciter administratæ Reipublicæ. Pagano suc-
 cessit Martinus frater vir ingenio perspicaci, erecto ad laudem, atque
 imperii & gloriæ maxime cupido: cæterum (quæ ad id opportunæ
 erant artes) multa ciuili clementia & lenitate temperato. Hunc popu-
 lus defensorem suum patriæque patrem appellauit. Paulum enim Sore-
 sinam, Leonemque Peregum vrbis Archiepiscopum Patritiorum du-
 ces VI expulerat, bonis exuerat, exilioque mulctarat, contuderatque
 adeo nobilitatis animos, vt Respublica numerofo præualente infimo-
 rum hominum consilio in speciem libertatis non obscure autem ad
 vnum ipsius arbitrium regeretur. Eo modo nobilitate in ordinem re-
 ducta, & grassante plebe in patritium sanguinem, Pontifex Romanus
 affectam laceratamque ciuitatem miseratus, Rhauennatem Antistitem
 Mediolanum misit, qui Christianæ pietatis officio cædes tolleret, odia
 mitigaret, statumq; perturbatæ vrbis componeret. Is capita factionum
 ablegauit & ante alios Martinum, sed is non multo post euocatus studio
 veterum amicorum, hostibusque ad diui Dionysii templum tumultu-
 ario certamine profligatis, in vrbem est receptus. Exinde Martinus vsur-
 pato imperio cuncta regere, plebisq; præcipue commoda tueri, nouis,
 & sellulariis hominibus præsidio esse: contra vero nobilitatem asperrimis
 edictis

Saxina vallis

edictis armis que persequi & late vndique summouere. Confugerant patritii ab Actiolinum à Romano, quem Eccelinum perperam aliqui nominant, qui rei militaris peritia & immanitate crudelis ingenii duces omnes atque tyrannos anteibat. Is Casarianarum partium princeps erat, Federicóque secundo dux & miles operam nauarat. Itaque magnis coactis copiis aduersus Turrianos bellum suscepit, transgressusque Abduam in agrum Mediolanensem sese effudit, patritios in patriam reducturus, vlturusque eorum iniurias sanguinaria manu, nisi Dii eam diræ pestis cladem auertissent. In eo enim metu & trepidatione, Martinus constanti animo populum sub signis eduxit, interclusumque tyrannum amne Abdua quum à tergo Vbertus Palauicinus, & Actius Atestinus, Bosiusque Douaria, foederati principes instarent, commissa pugna superauit, tanta felicitate vt ipse tyrannus Nerone crudelior suo atque alieno cruore perfusus quum sese incitato insigni equo eripere conaretur, viuus in potestatem hostium deueniret, nec multo post in tabernaculo Bosii repudiatis remediis expiraret, quum nullis vel benignis precibus adduci posset, vt bene speraret, & obligari vulnera pateretur, toruis enim oculis ferociam spirans nemini que respondens, tot scelerum pœnas effugere accersita morte properabat, ne turpi incertæ vitæ desiderio, ludibriis ignominiaque superesset. Caterum eo prælio nobilitas prostrata fugatæque est, & Martinus autoritate, gloria, atque opibus adauctus, soluto pudore dominatum arripuit, aboleuitque eius concilii nomen, quod populus sub Credentiæ nomine instituerat, cuius decretis ipse dudum solenni sacramento adactus se staturum iurauerat. Sed ea moderatione & temperantia Martinus utebatur, vt nullum superbum aut insolens dictum ore vel gestu prorsus excideret: studebat tranquillitati, copia, vbertatique rerum omnium, Paulique Soresinæ aduersarum partium principis filiam matrimonio sibi copularat, vt & inimicis ducem opulentum detraheret, & pacem atque ocium se maxime cupere ostenderet. at patritii ab his nuptiis repudiato Paulo ad Iordanem Ruscam Comensem se contulerunt: quam obrem Martinus maiorem indies gratiam, exactæque prudentiæ opinionem est consecutus. Ad confirmanda quoque populi studia declinandamque inuidiam, quum sumptuosius ædificare diceretur, omnes operas ad Ticinum conduxit, vt non procul ab Abiato oppido emissarium nauigabile deriuata parte amnis ad urbem perduceret, ad facillimas subuectiones importandorum ex agris fructuum, qua incomparabili commoditate populus in quotidianos vsus perpetuo frueretur. Sub id tempus variæ patritiorum manus ab exilio latebrisque remotiorum oppidorum ad Othonem peruenerunt, patriam & sacerdotii sedem ex autoritate pontificis repetentem. Hi nanque in nouam spem quæ exules & miseros nunquam destituit erecti, vndiq;

coiuerant, parabant arma, veteres amicos & propinquos qui domi remansissent, nunciis ac literis sollicitabant. Itaque Otho crescentibus viribus confecto noctu itinere ad Verbanum clientelasque suas contendit, Aronamque occupat, ut ea bello certa sedes foret, & firmiores demum copias tuto cogeret, ad bellum Turrianis inferendum. His rebus cognitis Martinus quanta maxime potuit celeritate copias ex oppidis deducit, Pallauicinum euocat, quem in quinque annos per ampla mercede conduxerat, Ticinumque transgressus ad Aronam castrametatur. Horum aduentu Otho quum diu terrestribus & naualibus copiis obsessus & oppugnatus, nihil vel repugnando vel erumpendo proficeret, fortunæ celsit, deditoque oppido noctu profugit, ne in conspectum hostis deueniret, & suos ex pactione seruauit incolumes. At Turrianus Aronæ, Angleria Brebiaque arces demolitur, ut nihil in quo hostis tuto consisteret omnino relinqueretur. Exulante autem Othone, Martinus moritur, Philippoque fratri reipublicæ gubernacula committuntur, verum ille confirmatis opibus ad principatum aperte contendens se prætorem in decem annos creat, certantibusque etiam Comi intestino bello Vitanis atque Rusconis, vrbe potitur, prætorisque ibi de Vitanis creat, aduersarios expellit, in Volturenamque vallem usque persequitur. Sed tanta vis erat patritiorum exulum duce præsertim Othone, ut occulto metu plurimum angere-tur, atque ob id parandas sibi omnino nouas amicitias affinitatibus atque coniugiis existimaret, ut aliquorum nobilium assensu & studio stabilire opes, retinere vim prætorii iuris, imperii authoritatem maiorum virtute collectam tueri posset. Itaque Guliermo Pusterlae patritio filiam nuptui dat, ipse tum caelebs vxorem ex Biraga nobili familia ducit, traditur etiam vxor Francisco Turriano, Jacobi patruelis filio, ex gente Castillionea, qua cognatione subnixus, dispersis iam atque attritis exulum viribus, ut impensæ parceret, Vbertum Pallauicinum exacto stipendii quinquennio missum facit, singulari Turrianae gentis incommodo: nam ille contumelia accensus, per occasionem quantis maxime potuit artibus patritiis adhærens Turrianos semper oppugnauit. Sub id tempus Carolus Andegauensis è Narbonensi Gallia in Italiam venit, euocatus ab Urbano pontifice aduersus Manfredum pontificiæ maiestatis authoritatem patris & proauis more conuellentem. Huius amicitiam quum Turrianus magnopere appeteret, copias eius intra fines recepit, & comætu, veste, armis liberaliter iuuuit, ut Gallorum præsidio firmior factus Pallauicini nobiliumque exulum vim propulsaret, et quo præclarius studium eius erga regem ostenderetur, Emberram natione Gallum regis familiarem prætura ciuitatis ornauit. Philippus interea moritur repentino correptus morbo. Hic vir belli pacisque artibus abunde instructus principis & domini spiritus gerebat, virtute Martino par, sed astu & ambitione superior. Accepit

impe

imperium statim Napus, quem Napoleonem aliqui appellant, Pagani filius, vir militaris, callido tyranno quàm moderato principi similior, etenim nihil illi antiquius fuit quàm Patritios cedere, proscribere, omnibusque contumeliis atque iniuriis exagitados, ad internitionem delere. Erat Laudi Pompeiæ certus miseris & profugis receptus benignitate Vistarinae familiae cuius princeps erat Succius. Hunc Napus obsessa & capta vrbe periculoso certamine viuum cepit atque interfecit, necatis etiam in carcere eius gentilibus atque amicis. Firragam vero familiam Vistarinae ex aduerso æmulam quæ Turrianæ factionis nomen tueretur, aduersariorum opibus ditat, & principem in vrbe constituit, vtque Guliermo Montisferrati regulo ad quem forte mortuo Pallauicino patritii exules confugerant, rerum suarum metum incuteret, traiecto Ticino & admotis ingentibus copiis Vignebanum expugnauit. Hisdem diebus Urbano vita functo, Clemens pontificatū adeptus enixe contendit, vt Otho à Turrianis reciperetur, præsertim populis id expetentibus, prædiisque templo dicatis, & tota diuini iuris possessione potiretur. Cæterum Napus qui ad Othonis nomen fatali quodam metu expergisci, ac sermone & vultu inhorrescere erat solitus, pontificis literas & preces, atque item minas superbè contemnebat. Iraque indignante pontifice tanquàm rebellis & impius sacris interdicitur. Mediolani templa omnia clauduntur, sacrificiorum solennibus intermissis, populus dolet atq. angitur, neq. tamen timore conterritus postulare audet, vt admissio Antistite ira pontificis leniatur, simulque ciuitas his imprecationibus expietur. Hærebat imperii finibus Otho, ad eumque exules vndiq. confluxerant, erat enim in eo præclara authoritas atque ex honestissima belli causa repetendæ patriæ magna spes omnibus proponebatur. Quid enim æquius aut honestius quàm pro libertate sacri Antistitis contra tyrannum impotentem, sæuum, inferorūmq. furiis sacrosancti pontificis execratione deuotum, arma ferre, crudelique dominatu detrudere? Quum in his consiliis nobilitas omnis versaretur, ob idque in agro Vercellensi sæpius coiret, Napus, Paganinum fratris filium, acri ingenio iuuenem, & nobilium cædibus assuetum, Vercellensium prætorem designat. Petit à primoribus ciuitatis, vt eum recipiant, in magistratūque constituent. Ea res delata ad patritios qui Vercellis erant, omnium animos metu cōcussit ac dolore succendit, nemo enim ignarus rerum, non prouidebat eo consilio Turrianum & eum quidem cruentum ferocēmq. hominem Vercellis prætorem imponi, vt patritios suæ gentis hostes vrbe pelleret, passimq. opprimeret, atq. omnibus in locis persequeretur. Itaq. exulum principes coacta armatorum manu aduentantem cum prætoriis insignibus Paganinum in itinere obtruncant, quo nuncio Napus & Emberra adeo in vindictæ cupiditatem exarsere, vt immani eorum iussu, omnis sexus & ætatis exulum propinqui, quum

Paganini cadauer ad Diui Dionysii templum atrata familia conuexisset, ad eius tumulum tanquam hostiæ mactarentur, & quod miserabile spectaculum fuit, ad sepulchra maiorum plaustris in urbem referrentur. Scribit Tristanus Scalchus adeo vesana rabie Napum fuisse correptum, vt Musca filius, ad quem postea ex diuturno carcere recuperati imperii laus peruenit, compræhensio medico cui salutem ex latali morbo acceptam referebat vitam vix impetrare potuerit, quum grauisime iuraret iuuenis, dolore atque inedia sibi vitæ exitum inuenturum nisi vir sibi salutaris & innocens, ab crudeli supplicio seruaretur. Napus tamen vbi totam immanis vindictæ libidinem expleuit atq. ira deferbuit, id execrabile facinus detestari, in Emberræ sæuitiam cum externi repentinique homines, tum etiam raro sobrii culpam referre, prorsus multa verborum ac vultus simulatione facti atrocitatem lenire. Nec multo post, vbi id populum grauiter tulisse animaduertit, ad mitigandam inuidiam Gallus prætura deiicitur, atque vrbe ob iram ciuium excedere iubetur. Nihilofecius tamen Carolo regi de interfecto hoste Manfredo rege, partoque Apuliæ regno, victoriam gratulatur, misso ad id munus Francisco fratre cum ornatissimo comitatu, donisque regalibus, qui alacriter susceptus, & donatus baltheo militari, regiæque militiæ honoris causa adscriptus, ita demum Mediolani vitam egit, vt ad imitationem Gallici luxus splendore, & domesticarum rerum apparatu Napum principem anteiret. Erat res Turriana in summo arridentis fortunæ fastigio, cruciabanturque ingenti cura Antistes Otho, mæstaque & extorris nobilitas errabat, ab infimo quoque regulo opem implorans, vti consumptis opibus atque amissa dignitate, quando toties repetita patria bellum graue & arumnosum improspere & Diis haud dubie inuitis renouasset. Vigebat tamen in Othone mira constantia & spes incredibilis adipiscendi imperii sacerdotalis, & perinde infracto animo Patritii eo duce qui iustissimam præferret causam, omnia sibi ad reditum atque victoriam facilia fore existimabant. Erat inter extorres Squarcinus Burrus vir apprime nobilis & opulentus, vigoréque animi, atque armorum peritia illustris, cuius filia nomine Bonacosa, virtute, forma, & fœcunditate insigni, Matthæo Magno nupserat: Huic Otho Patritiique, Pallauicino per eos dies morte surrepto, imperium militare detulerant, inierantque fœdus cum Guliermo Montisferrati marchione, Ferdinandi Hispaniæ regis genero, eo consilio, vt maiore belli mole Turrianos oppugnarent. Destinabat enim sibi Guliermus si id bellum susciperet, multo maiores opes, multoque maius sibi indies imperium; verum externis fœderi auxiliis sibi opus esse iudicabat, vt eximia virtutis gentem bellicarumque artium maxime peritam Germanis & Gallis opponeret. Remanserant enim aliquot Gallorum turmæ apud Turrianos ex his quos Flandrius comes Caroli

dux

dux in Italiam adduxerat, ipso enim in ea pugna interfecto, qua Palauicinum & Gibellinos superarat, pleriq. ex eius equitatu, postquam debellatum esse videbatur, orbatu duce, subsistere in Circumpadana regione quàm Neapolim vsque ad regem contendere maluerant. Itaque ad Ferdinandum ipse Burrus in Hispaniam mittitur, vt legationi maior inesset auctoritas. Is vti erat graui facundia, explicatis partium pariter atque hostium viribus, terminatisque consiliis à rege copias impetrauit, impositisq. in naues sexcentis equitibus, & aliquot iaculatorum & sagittariorum cohortibus, in Liguriam est reuersus. Nec multo post ab Sauona superatis Apennini iugis cum ea manu ad Guliermum peruenit. Rex enim generum suum existimatione atque opibus augere, & prorsus efferre in spem ingentem amplioris imperii magnopere cupiebat. His confirmati auxiliis cum Othone Burrus & Guliermus ad Viglebanum quod Turrianus praesidio tenebat, processere, tentata est per quatuor dies oppugnatio, promotis scalis, & in coronam circumdatis funditoribus & sagittariis, ita vt murus continenter propugnatoribus nudaretur. Sed Turrianus miles, pluteos ex crassiore materia pinnis coaptarat, quibus protectus magnam vim lapidum deuoluebat, vulnerabanturq. subeuntes, neq. spes vlla expugnandi oppidi, nisi ingentibus balistis & machinis longo laboriosoque opere aedificatis relinquebatur. quod tum minime conandum existimabat Burrus, ne vltra Ticinum oppugnando eo oppido haerens diutius distineretur, quum superare animum, & quàm primum oppidis Mediolano proximis bellum & pauorem inferre cogitaret. At Viglebanenses irritò hostium conatu & felici suorum successu elati, quum Burrus milites ab oppugnatione reuocaret, contineri minime potuerunt, quin ad aperta porta protinus erumperent. Hos temere incumbentes, insolentiùsq. prouectos Hispani suo more refugiendo & late pauorem simulando opportune ludificati, à porta longius abstraxere, adeoq. celeriter in gyrum reflexis turmis circumuenere, vt hostes quum se penè ab oppido interclusos cernerent, & in receptu multis confixi iaculis laborarent admittis Hispanis intra portam refugere cogerebantur, ac nisi impeditis atq. occupatis valuis, demissa repente cataracta densato ordine irrumpentes exclusissent, Hispani proculdubio sine vulnere oppidum cepissent. Ex Viglebanensibus aliqui occisi, plures capti. Periere & intus aliquot equites Hispani supernè tegulis oppressi, ceteri permutatione facta cum his qui exclusi fuerant, in castra redierunt. Erat tum Ticino anni sublicius pons ad Turbicum vicum impositus, munitusq. ad capita lunato aggere, & ligneis castellis, in queis binæ vtrinq. Mediolanensium & Comensium cohortes, ad custodiam excubabant. Decreuerat forte per eos dies Ticinus, ita vt expediti equites certis vadis, haud magno cum periculo tranare posse viderentur. Itaque Othoniani equites ferme omnes & in primis Hispani concessores

totidem pedites in equorum clunibus transportantes, in aduersam ripam euaserunt, & vtrique sub auroram improviso aggeres adorti, magno tumultu, magnisque clamoribus subire cœperunt. Tanta celeritas Hispanorum fuit, vt in ea parte præsidium penè prius deiicerent, quàm alterum à tota mole pedestris exercitus expugnaretur. Paucis interfectis, omnes Burrus potitus ponte, inuiolatos conseruauit, & quum liberaliter etiam dimitteret rogauit, vt ad referendam eius beneficii gratiam iam tandem à Patritio sanguine temperarent, & sacrosanctum antistitem templo sedèque sua atque ipsos denique nobiles, patria atque penatibus dignos existimarent. Ob eam humanitatem, Burri nomen Mediolani & Comi clarissimum fuit, & magna quoque pars eius laudis ad Othonem referebatur, vel inuitis & negantibus Turrianis, qui plebis animos his humanioribus officiis pietateque hostium deliniri posse metuebant. Huius Burri monumentum in Peristyllo ad ædem Eustorgianam nuper vidimus, exæsis literis & superstite scutata equestri statua cum sceptro, imperatorisq; insignibus ad veram oris effigiem depicta. Cæterum Burrus & Guliermus diffuso per Laumellinum agrum equitatu, atque inde cum magna agricularum trepidatione Sepriensem ingressi regionem, ac demum transuersis itineribus Comensem & Ticinensem secantes viam, vicis Mediolano proximos inuasere. Erat ad Caratum oppidum in æstiuis Narbonensium Gallorum equitum ala, ad eam reliquæ Italarum turmae, atq; item cohortes vti conscriptæ instructæque erant Mediolano mittebantur. Napus interea quanto maxime conatu poterat suas atque externas copias cogebat, vt iusto exercitu cum hoste patenti in campo congredereetur. Sed dum à Parmensibus auxilia expectantur, Carrocciumq; cum signis militaribus & Valentes pratoriani instruuntur (sic enim eos spectatæ virtutis milites vulgò appellabant qui ad tuenda signa delecti erant) Otho fit certior Gallos negligentius vt in nullo metu, vigiliis obire atque eos noctu opprimi facile posse, si expedita cum parte copiarum Hispani equites mitterentur. Nec morare ad consilium delata, expeditionem suscepit Burrus, paucisque horis confecto per noctem itinere, Caratum peruenit. Forte Gallos Italosque simul ea nocte liberalius epulatos altior somnus oppresserat, & vigiles rari in statione segnius agebant, quum Caratenses exacerbati hospitem iniuriis Burro faciliores aditus ostenderunt. Itaque magnis clamoribus occupato oppido, nequicquàm tentata defensione inermes discinctique equites capti, Italicaque turmae eandem fortunam tulere. Sed quum victores ingenti potiti præda captiuis indulgenter custoditis, corpora & equos curarent, affuit instructo agmine Napus, Othoque & Guliermus eodem ferè temporis puncto superuenere. Commissa est extra oppidum pugna Burro atque Othone nec opinantibus, fœda vtrique militum concursatione, nam & oppidum
Germani

Germani equites irruerant, & captiui resumebant arma, foris vero Turriani equites, & Mediolanensis legio, Valentiúmque cohortes, Guliermi copias adeo perturbabant, vt disiectæ in fugam verterentur. Hispani quoque equites qui satis mature equos conscendere atq. arma expedire cœperant, angusto in loco confertæ, Germanorum alæ impetum non tulere, vti magna ex parte inermes, & Maurorum præliis assueti, sua tamen agilitate eò profecerunt, vt primis suorum interfectis, celeriter sese explicantes euaderent. Napus primi successus victoria contentus suorum agmina in acie continuit, siue quod dolum ab insidiosa gente suspicaretur, siue quod in ea admodum repentina vtriusq. exercitus perturbatione, quum nihil pro certo explorari posset, liberatis præsertim Gallis legionis dissolutionem periculosam existimaret. Otho, Guliermus & Burrus, cum integro ferme equitatu, et magna parte peditum euadentes continuatis itineribus vltra Ticinum se recepêre. Ita Napus sua celeritate & opem oppressis suis opportunè tulit, & felici casu de hoste victoriam est consecutus. Huius rei gestæ seriem tempúsque Corius scriptor confundit, falsóque asserit, ea die Theobaldum Magni Matthæi patrem fuisse captum, Meruláque, vtpote eam annalium copiã qua nos vtimur, non nactus, de Hispanis angustissime perscribit. Ab hac victoria Napum constat odium suum irámque violenter exercuisse, in eas præsertim familias quæ ad hostes inclinassent, aut com meatum ex itinere præbuisent, Castellionúmque in primis diruisse, quoniam eius oppidi nobiles licet Turrianis affinitate coniuncti, in Othonis partes transierant. Interea Otho ad Clementem qui Urbano vita functo successerat, proficiscitur: orat vt eius ope in sedem suam patriámque restituatur. Fauebant Othoni plerique cardinales, hortabantúrque pontificem vt sacrosanctæ maiestatis iura in ipso principatus initio fortiter atque magnifice tueretur. Itaque Clemens grauibús literis Turrianos adhortatur, vt antistitem recipiant, abnuentes sacris interdicit: dirisque execrationibus adiectis ciuitatem inferorum poenis deuouet. Ita clausis templis sacrorum expers populus de Turrianis conqueritur, Consternátúsque eo piaculi metu à Napo religionis iure postulat, vt pertinaciæ suæ finem imponere velit, Aequum enim esse Othonem recipi postquàm vti ciuis spectatæ probitatis nomine, à summo sacrorum principe præfulatu dignus esset existimatus. In eius ancipitis curæ deliberatione aliquandiu fatigatus Napus, vt religione tangi & populi precibus permoueri videretur, legatos Romam misit, vt pontificem magis ac magis auersum atque infensum Turriano nomini, explicatis eius contumaciæ rationibus mitigaret. Sed eos Clemens Christiana seueritate tanquàm pollutos & execrabiles vrbis Romæ ingressu prohibet, præcipitque vt maturè pontificii imperii finibus decedant. Ita legati Vrbe exclusi, continuo Neapolim ad Carolum perrexêre, vt ab amico rege, atq. eo qui-

dem patrono & assertore pontificiæ libertatis opem implorarent. Carolus re cognita haud multum cunctatus Turrianorum causam suscepit, paucisque inde diebus Turriani rege deprecante simulq. legatos suos Romam mittente, recipiuntur in Urbem, statimque in senatum introducuntur. Regius primo legatus postulavit pro communi iure gentium ut Turriani, qui supplices ad dicendam causam venissent, æquis animis audirentur. Eos esse in fide atque amicitia sui regis, ad cuius dignitatem maxime pertineret socios tueri, vel ob id præcipue quod semper Cæsaribus pontificio nomini infestissimis, hostes extitissent, regemque in primis pontificum iniurias vindicantem secuti, eius victoriæ participes esse voluissent. videri quoque procul à benignitate æquitateque sanctissimi omnium parentis, eos sacerdotiis atque opibus ornare, qui cum nefariis tyrannis consilia atque arma miscuerint, & tum maxime pacis & ocii tranquillitatem perturbare contenderent. Ipsos vero pontificiæ dignitatis defensores, & ob præstitam fortem fidelèmq. operam vel ampla præmia meritis hostiliter persequi, impositòq. ipsorum vrbi Antistite sæuo atque æterno hoste, ipsoq. duce exulum maxime factioso, exagitandos opprimendosque præbere. Orantis Galli Turrianus legatus verba excepit, adeoque acerbe in causam Othonis est inuectus, ut quum vehementi & planè rabido ore modestiam omnem exueret, tanti confessus obliuisceretur, præsentisque Othonis famam maledictis atque inusitatis criminationibus lacerando feruore intemperantis linguæ prouectus, magnam partem senatus sibi ac Turrianis auerteret. Ea omnia Otho antistes ex aduerso confurgens, moderata quidem, sed planè illustri & generosa oratione confutauit, repetitòq. altè contentionum initiis, ostendit Turrianos omnium præteritorum temporum tyrannos, astu, impietate sæuitiæq. superasse. Quando Mediolanensium insigni beneficio in urbem asciti, & ex præclaro tuendæ plebis titulo summis honoribus honestati ipsum demum vrbis imperium imperitis hominibus deceptis, uti periuri ingratiq. homines arripuissent. De sacerdotii autem ratione & de calamitate nobilitatis exulantis, deq. statu ipso deformatæ vrbis, ita accurate grauitèrque differuit, ut factò senatus decreto pontifex responderit seque primum cardinalem legatum in Cisalpinam Galliam missurum, ut ex eius auctoritate controuersia componerentur, Hominem ea virtute atq. industria ut breui rationem inuenturus sit, qua Othoni pariter ac Napo certis præscriptis legibus cauentur, atque ita futurum esse, ut Othone recepto & de more diuini iuris dicundi facultateposito, ciuitati sacra redderentur. Nec multo post legatus Othonem reducturus Mediolanum venit. actum subinde est de compositione, ex formula Romani senatus, omniq. pollicente se facturum Napo, & excolente omnibus officiis ac largitionibus legatum, Ciuitas expiatur, nec tamen Otho recipitur, magnòque eius incommodo dum Napus nouas perficiendo

nego

negocio difficultates inferit, sensimque inde tempus extrahitur eluditurque legatus, Clementem morbus repentinus oppressit. Nunciata pontificis morte Turrianus vel ob id etiam voti compos est effectus, quod patres fœda dissensione in diuersa studia proclinantes, in comitio aliquot menses contenderant. Peropportune igitur Napus excluso summotoque Othone ad firmandas imperii vires conuersus, Rodolpho Cæsari legatos cum amplissimis donis in Germaniam misit, obtulitque ultro studium suum atque opes ingredienti Italiam ad coronam Longobardici regni de more suscipiendam. His pollicitationibus lætatus Cæsar, Napum suo augustali iure præsidem, procuratoremque in Insubribus constituit, alamque Germanorum equitum mirificam ad eum præsidii causa misit, cui Cassonius Napi filius iuuenis decore formæ & militari virtute conspicuus præficitur. Interim Othone in omnem occasionem excubante cardinales Theobaldum vicecomitem Placentinum, indito Gregorii decimi nomine pontificem creant, quum is infimi ordinis sacerdos, sed virtute insignis, nunquam de toga candida cogitasset. Magno quidem senatorum probro qui neminem è corpore suo in ea pertinaci contentione pontificatu dignum existimassent, nolentibusque similes & casu quodam suffragiis ludentes, probitatem ex alio, eoque humili ordine quæsiuissent. Ad hunc Otho profectus, de reditu in patriam sedemque suam diu agitauit, adhæsitque ei in Galliam ad concilium contendenti, quum ille & Urbani & Clementis acta se defensurum in ea sacerdotii causa prolixè polliceretur. Sed Napus tanto cum honore apparatusque pontificem Mediolani suscepit, tantaque liberalitate abeuntem in Galliam est profectus, ut pontifex eius sacerdotii controuersiam, non prius se cogniturum diceret, quàm peracto Lugduni concilio, in Italiam reuerteretur. Raimundumque subinde in gratiam Napi fratris totiusque Turrianæ domus Aquileiensem patriarcham creauit. Hic erat episcopus Comensis multa morum grauitate, sed profunda ambitione, & nefaria simulatione insignis, ab eo enim in id scelus tota familia conspirante, summissos percussores ferunt, qui Othonem Placentiæ in aula pontificis obseruantem, obseruatis vestigiis obtruncarent: sed ille per seruum ex cauponariæ mulieris indicio, insidias subodoratus, noctu iter arripuit, Lugdunumque contendit. Refert Stephanardus Flamma qui eam historiam carmine conscripsit, Pontificem ipsum (quod vix credibile est) nefarii consilii conscium fuisse, quod fortasse pro falso esset omitendum, nisi & tum & postea quantum vita superfuit, Othoni animum planè hostilem, & quo lætalius noceret, insidiosis honestorum verborum coloribus conuelatum ostendisset. Ita bis Othonem à gladiis Turrianorum, fortuna seruauit, semel in æde Ambrosiana dum Octauiano cardinali adesset, quæritantibus eum Turrianorum satellitibus, usque ad latrinarum recessus, iterum ad Placentiam. Peracto Lugduni

concilio & composita duorum Cæsarum controuersia, decretóque no-
 uarum copiarum supplemento ad instaurandum in Asia bellum, Gre-
 gorius in Italiam est reuersus, comitante Othone qui spei optimæ ple-
 nus ex præclara eius pollicitatione, diu exoptatum æquissimis postu-
 latis suis exitum expectabat. Sed pontifex iam planè Turrianæ factio-
 nis effectus, Othonem occulte oderat tanquàm creditorem, & æqua
 poscentem, palam tamen multo cum verborum honore veluti genti-
 lem beniuolumque suum, vti bene speraret hortabatur. Adcurrerant
 ad Othonem viri Patritii, amicorumque & affinium clientumque nu-
 merus in dies apud eum augebatur. Quo illustri comitatu pontificis
 aula frequentior atque ornatio reddebatur, nemóque iam exulum
 erat, qui non plane speraret propensione studioque pontificis Turria-
 nos archiepiscopum esse recepturos. Iam enim Franciscus Septarien-
 sis quem populus delegerat, vt Turrianorum potentiam authorita-
 tẽmque minueret, tedio turbulentæ contentionis, sponte se abdicans
 ad religiosi ocii quietem se contulerat. Cæterum Gregorius ab alpi-
 bus descendens, Othoni nihil tale expectanti præcepit, vt Bugellæ Ver-
 cellensis agri oppido subsisteret, ne eius aduentu ad urbem Mediola-
 num ea omnia, quæ de compositione pacẽque exulum prolixè tracta-
 ta fuerant, noua Turrianorum suspitione aut iracundia turbarentur.
 Paruit Otho extrema compulsus necessitate, in occulto gemens &
 sæpe suspirans, nec tamen animum despondens. Paucis inde diebus
 pontifex ipso patriarcha Raimundo ornatissimè lautissimeque exci-
 piente Mediolanum ingreditur, festa fronde atque auleis conuestitæ
 erant regiones. Napus & Franciscus qui honoris causa ab equis desi-
 lierant, astantes freno pontificis equum deducebant, Umbella serica
 denis hastis à Turriana iuuentute præferebatur. Quibus obsequiis
 aliisq. muneribus pontifex haud dubie traductus in partes, & ab Otho-
 ne diductus ita demum Mediolano excessit, vt cum multa præfatione
 inanium verborum, æquissimam sibi videri Othonis causam dictita-
 ret, sed eius controuersia iudicium in aliud tempus esse differendum,
 quod nequaquàm è republica Christiana fore videretur, si Turriana
 rum rerum statum, reducto potenti æmulo perturbaret, quando ii po-
 tentia virtuteque animi magnis regibus æquarentur, queis fœdere &
 amicitia essent coniuncti. colerentque singulari officio ac pietate pon-
 tificiæ maiestatis nomen, idque armis impigre defenderent, aduersus
 Gibellinos, quorum inter principes, Otho præcipuus esse censeretur.
 Res enim tum in Italia aduentu Caroli regis eò deductæ erant, detesta-
 bili populorum omnium infania, vt cunctæ ciuitates diris factionibus
 laborarent. Guelfi à pontificibus stabant quorum defensores erant
 Galli, Germanis alteri studebant, qui Gibellini vocabantur. Hi ma-
 gna ex parte nobiliores familias ad se pertraxerant, populares vero fa-
 milia & plebs, nouiq. homines Romanorum pontificum iura tueban-
 tur

tur. At patritii superiorum Caesarum militiae adscripti post emerita stipendia clari potentésq. euaserant, quum imperatorum benignitate prædiis, oppidis, portoriis, aquarúmque iuribus donarentur, speciosisque nominibus acceptis, aurati equites, Valuafores, Capitanei, & Comites appellarentur. His uti Caesarum beneficiariis mos erat pro insigni Romanam aquilam gestare. Ingressi Italiam nouo Casari adesse, præstare operam militarem, nouosque honores perpetuis officii promereri. Ita honestati priuilegiis & exempti ab communi foro iurisdicundi inferiores populi classes plebémq. ipsam seruilem in modum despectui atque ludibrio habere, & saepe si iussa tarde facerent, contumeliis atque verberibus mulctare consueuerant. Et quo nihil acerbius videbatur, vigeat iniqua lex, haud dubie ad iniuriam populi promulgata. Qua lege si quis è plebe à patritio esset interfectus, paucis assibus ea capitis pœna solueretur. Huius legis iniquitas aliquandiu tolerata, ad extremum plebis animos adeo vehementer exstimulauit, ut vi atque armis eam rescinderet, & nobiles ducibus Turrianis persequeretur. Nihil deinde medium aut æquabile plebs volebat, quum arma teneret, & vindicandas superiorum temporum iniurias arbitraretur, Frustra etiam patritiis priorem licentiam suam moderantibus. Ea enim impotenter dominari quàm ex æquo iniurias propulsare malebat. Ea contentio Turriano (uti supra docuimus) in ciuitate prætores & principes ac demum recrudescente intestino malo, belli duces & dominos fecit, tantaque demum fuit imperitiæ plebis insania, ut odio nobilitatis quam vrbe pepulerat, causa recuperandæ libertatis, nouæ demum & præduræ quidem seruitutis iugum, æ quo animo perferret. Quum iam Turriani sublata publici consilii potestate, cuncta pacis et belli munia ad arbitrium suum reuocassent, & ut imperii opes validius confirmarent, in partes Caroli regis & pontificum concesserant, mutisq. fœderibus initis, in eam curam euigilabant, ut Germani Casares Italiae finibus arcerentur, Gibellinos vbique perderent, infirmarentq. eorum vires qui à Caesaribus opem implorarent. Per hunc modum Roma, Neapoli, Florentia, atq. Mediolano exacta proscripçãoq. nobilitas errabat, consilii inops, percussa metu, attrita opibus. Ex aduerso autem pontificii imperii maiestas, percolente tuentéq. Carolo, atq. adiuuantibus Turrianis autoritate viribusque florebat. Sed necesse erat sacrosanctos principes, qui uti omnium parentes Christiana professione ad componendam pacem medii æquissimique arbitri esse deberent, factiones sequi, & quod prope impium videri poterat, sese Guelpharum partium principes profiteri. His de causis Gregorius ut temporibus seruiret, præsentique ocio consuleret, Othonis & totius nobilitatis obliuiscendum existimauit. Verum ad inanem iustitiæ speciem postulauit, ut archiepiscopatus iura, atque item oppidorum & agrorum redditus ad exilii solatium Othoni redderentur. Vix credibile

videri poterat Othonem, qui eximia Urbani liberalitate creatus præful, singulariq. demum Clementis studio in repetenda dignitatis sede vsus fuisset, ab eo demum qui & gentilis esset, & amicissimus putaretur, desereri & eludi penitus hostilitérque traduci. Sed in Othone ea vis constantiæ virilis exactæq. prudentiæ erat, asperrimarum rerum vsu, & prouectæ iam ætatis cursu confirmata, vt tum maxime sperare inci peret, quum cæteri exules animum despondere viderentur. In summis enim egregie educati hominis dotibus reponebat, non frangi animo in aduersis, putare fortunam viuida virtute inferiorem eamq. contemnere, vti penitus instabilem, atque ideo quum auersa tam diu esset, non multo post in complexum commutata libidine reedituram. In eo animi habitu quum aliquandiu ad Bugellam substitisset, intentusq. in omnes rerum nouarum motus, aliquam efferendi sese, & renouandi belli occasionem circumspectaret, Gregorius Aretii decessisse nunciatur. Nec mora ad eam famam patritia gens circumquaque ex infelicitate belli dissipata, ad Othonem coit, in communi consulitur, & quum duce militari atque opulento, qui afflictas res atque humi prostratas erigeret, maxime opus esset, Gothifredus Languscus deligitur. Hic erat natalium atque opum claritate apud Ticinenses facile princeps, gloriæ & imperii auidus, & quo maxime placebat, Turriano nomini apprime infensus. Nemo enim è Cisalpina Gallia non suspectabat Napi opes, vti in immensum adauctas, coniunctasque Apulo regi, Romanoque pontifici, quodque finitimos terrere poterat, noui etiam Cæsaris amicitia atque præsidio confirmatas. Bergomum enim, Cremam, Comum, Laudemque Pompeiam, Turriani certo iure in potestatem redegerant, iterque Ticinum & Abduam, atque in propinqua Rheticis alpibus Volturena valle, expugnatis & excisis nobilium arcibus, cuncta subegerant. Itaque Languscus amplissimis patritiorum pollicitationibus oneratus (cum enim Mediolani prætorem cum militari imperio, opimisq. stipendiis designabant) & suo fatali iudicio inductus, se partium ducem futurum profitetur. Euocat vndiq. veteranos & è Laumellino agro loricas cohortes, sagittariosque item ex Liguria mercede conducit, ante omnia equitatu studet, vt Germanorum turmis resistat. Paucis diebus in eo apparatu consumptis, & sublatis signis ad Verbanum lacum proficiscitur. Nullum fuit in ea præfectura oppidum, quod non statim aperiret portas, Erat enim in eo tractu vicecomitum familia admodum potens & illustris, & iam erat cunctis inuisa Turrianorum acerbitas, qui superiore bello, præda & cæde aduersariorum non contenti, etiam in ipsa tecta & segetes igne seuierant. Itaque Arona & Angleria statim recipiuntur. Otho ipse cum valida manu in Sepriensem regionem irrumpit, ea intercincta Ticino atque Olona amnibus ad Verbanum vsque vicis atque oppidis florens extenditur, ab oppidoque Seprio nomen ducit. Hoc Othoniani facile
expu

expugnant, & eo capto late vndique excursiones fiunt, magnusque timor finitissimis pagis inquitur. Tum vero Napus à fœderatis sociisque ciuitatibus auxilia parare equos militares mutuo acceptos, & è domestico stabulo fidis & fortibus amicis distribuere, vrbanam legionem ad Carroccii tutelam, ea seueritate atque eo ordine describere, vt octo Tribus, tot enim erant vrbis portæ, suffragio suo totidem quos maxime putarent acres & impigros, singularum cohortium tribunos pronuntiarent, tribuni eligerent centuriones, ii vero eos qui pari delectu Decurias sacramento rogatas multa imposita ad vexillum vocarent. His celeriter administratis Cassonum filium cum Germanorum turmis præmittit, qui effuso & vaganti hosti occurrat, ac confestim vrbe cum Carroccio paludatus egreditur. Cura vrbaniarum rerum Francisco fratri demandata. Is diligenter vrbem nouo præsidio muniuit, suspectos relegauit, dubiis obsides imperauit, circumscriptis etiam metu & pœna non nullos qui spiritu, gratia, opibus valebant. Interim Napus cum graui peditum agmine Angleriam ire pergens quartis castris ad Guasseram amnem peruenit, labitur is ex proximis vallibus in Verbanum, saxoso passim impeditoque alueo, & quum imbribus intumescit minime vadoso. Iam Gothifredus cognito hostium aduentu in aduersa ripa aciem direxerat, prouectusque equo vt cuncta oculis perlustraret, ineundi prælii occasionem expectabat, eo animo vt hostes vadum petris atque virgultis impeditum ingredienti, adoriretur. Non dubitauit Cassonus qui tribus ferme stadiis subsequenterem cum pedestribus copiis patrem antebat, Germanos per se pugnandi auidos cohortari atque incitare, vt contra hostes confertis turmis prouolarent. Erat in prima fronte præmio excitus à Cassono Antius Laufer, Germanorum dux, armis cristisque conspicuus. Hunc insolenter traiecto alueo ante alios pugnam cientem, Languscus ipse pari alacritate concitato equo inuasit, hastaque transfixit. Quo strato Languscani clamore sublato victoriam ingeminant, tumultuarioque procurfu in Germanos deferuntur. Fit acre in vado certamen humili tum admodum profuente: Balistarii Ligures in densatos hostes sagittas excutiunt. Equites peditesque miscentur. Erat iam de Germanis magna ex parte vulneratis parta victoria, quum Languscus terrefacto equo in tenacem aluei voraginem abreptus, ab hostibus capitur. Nec mora Germani commutata fortuna conglobantur. Languscanis amisso duce animus concidit: Appropinquat Napus, totaque mole copiarum impressionem facit. Funduntur Othoniani viribus atque animis impares, insequitur fugientes recens equitatus, magna cædes editur. Nobilium ala Theobaldo Vicecomite acriter depugnante aliquandiu restitit, & dum se in æquiore locum subducere properat circumuenta à Cassono cæditur. In ea receptus iniqui-

tate Theobaldus ipse & cum eo viginti duo Patritii capiuntur. Ferunt Napum filii virtute lætantem præ gaudio lachrymas tenere nequiuiffe. Quando ea victoria vnus horæ momento parta, magno timori summisque periculis & præduris laboribus finem attulisset. Franciscus Turrianus qui Mediolani ipso plebis Tribunatu superbus, & populi & libertatis defensor appellari volebat, quum rei feliciter gestæ nuncium accepisset, essetque rogatus sententiam de captiuis, crudelissime rescripsit; asserens cuncta simul Hydræ capita ense recidenda, ne renata venenum rursus effundant. Contra Cassonus generoso consilio in victoria nobili virtute parta, clementiæ laudem quærens, ne supplicium de Patritiis iure belli captis fumeretur, obnixè deprecari. Sed Napus iampridem ex Emberræ sauitia extra aciem patritio sanguine cruentatus, laudata sed elusa filii lenitate, in duriorrem partem inclinauit, deposcentibus presertim Germanis truci cum fremitu, vt in vindictam interfecti eorum ducis, Gothifredus necaretur. Nec multo post Napus vt lege ageretur, dira voce pronunciauit, atque ita ad Galaratum oppidum duo & viginti insignes patritii, ante alios & Languscus dux ipse & Theobaldus, nefariorum hominum more, securi percutiuntur, & quod inuidiam adauxit ceruicibus tantorum Procerum, ad plaustrum temonem ludibrio quodam appositis, atque ibi repetito sæpe icta, sauisime detruncatis. Erat Theobaldus Andreoccio Othonis fratre genitus, sua virtute & specie corporis, sed multo magis felici prole clarissimus, reliquit enim Matthæum filium, qui postea ob virtutem, Magni cognomen adeptus, Imperium ab Othone acceptum cum admirabili laude in posteros propagauit. Id execrabile facinus non lege militari, sed immani patrum rabie, nobilissimos quosque, & inter primos Langusæ familiæ proceres, aduersus Turrianos vehementissime concitauit, adeo vt non toto planè exacto triennii spatio, parem omnino cladem Turrianis, funesta admodum illata calamitate rependerint. Otho mœstus vti domestico publicoque ictus vulnere, è Seprio in Vercellensem refugit agrum, diu indignam Theobaldi necem lachrymis profecutus: toto autem tempore nunquàm animo sese demittens, sed hylari vultu acceptæ cladis mœrorem semper occultans, graui oratione patritiis ostendebat, Deos immortales nefario Turrianorum scelere permotos occasionem renouandi feliciterque conficiendi belli proculdubio præbituros. Nec multi effluxere menses quum ad excitandos animos initium præbuit populus Comensis, acrebitate prætoris ad arma concitatus. Is erat Accursius Cutica, vir ingenio rapaci, factioso, & quod à liberis hominibus ferri non poterat, agresti quadam ferocia superbo: eum sibi in Prætura suffecerat Napus, idque facile impetrarat pro amicissimo homine & Patritiis maxime in fensio, in hoc etiam Comenses pari obsequio

quo remuneratus, quum pariter Corradinum Lauizarium Vitana-
 rum partium principem, Mediolanensi prætura eodem tempore orna-
 set. In hunc avarè atque insolenter ius dicentem, quum forte iuveni è
 Ruscona familia ad tribunal liberius locuto, manus iniiceret, Populus
 impetum fecit, fugatumque & in Prætorio obsessum cepit. Post id
 factum decuriones ad Napum scripsere, vt si Accursium incolumem
 & dimissum vellet, ipsis honesta permutatione Simon Locarnas remit-
 teretur. Hunc civili bello captum Turriani ad ignominiam & cru-
 ciatum, clatrata in cauea feræ bestiæ more concluderant, septimum-
 que iam annum tetro squallore et fœda illuue deformem ac miserum
 adseruabant. Erat Simon è Muralta familia Comi admodum nobili,
 quæ originem à Locarno Verbani lacus oppido deducebat, ob id à
 Corio, Merulaque scriptoribus, Locarnas appellatus, vir ingentis pro-
 fecto animi, & proceri robustique corporis, atque vtraque Fortuna
 sua clarus, sed iniuriæ vindicta maxime illustris. Visitur hodie Comi
 lapideum eius sepulchrum superstante equestri imagine ad vestibulum
 Abundianæ Basilicæ. Porro Napus amicissimi hominis pericu-
 lo permotus, Simonem cauea eduxit, vti etiam contracto iam mor-
 bo non multo post, aliqua vitæ aut aëris intemperie moriturum, im-
 probante plurimum Francisco & prædicante Simonem suo astu vi-
 am aliquando reperturum, qua diuturni carceris contumeliam vl-
 cisceretur. Caterum ea conditione Simon est eductus, vti iuraret
 nunquàm se aduersus Turrianos arma laturum, sed eius iurisiuran-
 di fidem, vti summa expressam necessitate non multis inde diebus
 elusit, & quum inhumani carceris memoriam animo deponendam
 minime existimaret, grauibus apud veteres amicos habitis consiliis
 ad Othonem est profectus. Eius viri aduentu erexit sese in nouam
 spem Otho, coiungere subinde patritiæ gentis reliquiæ, nam homi-
 nem per se diuitiis & clientelis validum, efferatoque animo studii sui
 vires omnes ad oppugnandos Turrianos effundentem magna exu-
 lum multitudo sequebatur. Apparebat enim Comenses Simone
 authore in Patritiorum partes esse transituros, quando iam à Turri-
 anis ad singulare eius beneficium rebellassent. Dum arma, equi,
 militesque parantur apud Vercellas, Otho per speculatores didicit,
 castrum Seprium de quo toties pugnatum fuerat exiguo præsidio &
 nulla prope cura custodiri: nam toties deuictis profligatisque ho-
 stibus, Turriani, vti in nullo metu, alendi præsidarii militis sum-
 ptum, custodes vero excubiarum diligentiam & ipsi, remiserant.
 Itaque maturandum ratus Otho Ticinum traiecit, delatusque in-
 tempesta nocte ad portas; & oppidum & arcem cepit. Paucis in-
 de diebus aucto exercitu, totam eam regionem peruagatus finiti-
 mis Mediolano vicis magnam vti ex improviso hoste trepidatio-
 nem intulit. Ad eius rei gestæ nuncium Napus cum sua veterem

urbana legione, Cassonoque filio & Germanorum alis vrbe egreditur, ceteras auxiliares copias subsequi iubet. Ceterum dolore simul atque ira angebatur, quod hostes toties superati cæsique, adeo insolenter sese efferrent, nec superioris cladis exemplo, extrema supplicia formidarent. Sed in Othonem toto animo erat intentus, quem si aliquo casu fortuna desereret, eo semel oppresso Patritios facile debellari, delerique posse iudicabat. Appropinquante Napo, celeriter ex belli ratione Othoniani ad signa reuertuntur. Iuxta oppidum Seprium castra muniunt, murum oppidi atque item arcem præsidio firmant, eo consilio ut freti Sepriensium commeatu, & tuti vallo, præferocis hostis impetum frustrentur. Quum aliquot diebus minutis præliis lacessendo, leuem armaturam exercuissent, Napus è proximis castris ad oppugnandam arcem scilas & machinas protulit, instructaque legione, & equitatu in præsidiis collocato, mœnibus successit, ratus se potiturum arce; aut si Otho ferendæ opis causa castris egrederetur, æquo in loco iusta acie certaturum. Quum aliquot horis vtrinque acerrime certatum esset ad murum, comminutisque scilis, & multis vulneribus acceptis, Turriani decidendum lapidum, tignorūque pondera vix sustinerent, visa est Othoni occasio rei bene gerendæ, communicatoque consilio, cunctisque approbantibus, oppido & castris in hostes erupit, tanto impetu ut pulsus & perturbatis primis, tota Mediolanensium legio in fugam verteretur, eaque vis repentini timoris apud fessos fauciosque & de arcis expugnatione desperantes fuit, ut neque Napus neque Cassonus conturbato à fugientibus equitatu, opem fusis atque perterritis afferre potuerint. In ea fuga Otho clementiæ nomen quærens, orabat suos ut a sanguine civium temperarent. Sed haud facile continere frenareque eorum ferociam poterat, qui amicos propinquosque suos crudeliter extra aciem interfectos, vlcisci properabant. Conseruauit tamen multos, nam nisi maturius receptui cecinisset, quàm nox instaret, vsque ad castra fœdæ fugæ & trepidationis plena, iratorum Patritiorum gladii cum magnâ hostium cæde peruenissent. Agnouere Mediolanenses lenitatem Antistitis sui. Sed Napus eius fugæ ignominiam animo minime ferens vbi perterritos confirmauit, cohortante Cassono, ut amissum decus celeritate atque audacia sarciretur, præcepit præfectis ut corpora atque animos ad pugnam pararent statuisse enim intra paucas horas hostem nec opinantem, & ab recenti rerum successu incautum adoriri. Ita ea nocte infomnis Napus, in albescente cælo ad hostes contendit, tanta celeritate, ut Othoniani vix arma induere equosque frenare poterint: dimicatum est aliquandiu ad vallum irrumpentem vndique hoste & repugnantibus satis constanter qui pro custodia castrorum in fronte excubabant, sed reliquas cohortes ægre sustinentes nec satis conglobatas ex transuerso Germani densatis cuneis facile perreperunt. Quo con-

specto

specto reliquus peditatus itemque equites effusi castris atque oppido, protinus in fugam se coniecere. Ita prope sine vulnere perrupta & directa castra, plurimi capti, caesi pauci, adeo eius fugae foedo euentu ut non facile appareret vtrisnam Fortuna humanis coeptis illudens, intra spatium septem horarum plus dedecoris aut militaris laudis attulisset. Otho praesente vndique hoste inter tela volantia periculo elapsus, cum magna parte equitatus ex fuga Comum peruenit. Eum Comenses neq. intra urbem recipere neque ut diu in suburbanis aedificiis subsisteret, pati voluerunt; ne Turrianus victor, a quo iam plane defecerant, admoto exercitu per causam persequendi hostis, ipsum agros euastaret. Praebuere tamen benigne & largiter comectum, atque item sarcinaria iumenta, & peritos itinerum duces, quorum fideli opera usus Otho, ad septimum lapidem, Luragum Castellum primo petiit, atque inde profectus superato Lugani lacu, ad Zornigium Subalpinum pagum contendit, in eo loco admodum tuto & syluestri, aliquot dierum quiete recreatus, ad amicos literas dedit, ut de sua salute receptuque certiores redderentur. Sed non multo post inopia & egestate compulsus deflexit ad Canobium insigne & opulentum in ripa Verbanum oppidum. Ibi Otho admirabili facundia sua usus oppidanos claudentes primo portas mox bidui tantum moram fesso agmini concedentes adeo appositè feliciterque permulsi, ut representata hostium suorum crudelitate, in amicitiam eos suam foedusque pertraxerit. Nec multo post coiungere rursus Patritii exules ferme omnes: nam ubi fama perlatum est Othonem benigne amicèque acceptum, Canobii constitisse; vnusquisq. vel inermis vel seminudus ex fuga atque ab hostium castris ad eum contendebat. Nam Turriani captiuos contenti spoliis statim dimiserant, ne qui felicitate in paranda victoria praestitissent, humanitate vinci viderentur. Affuit & Simon Locarnas inusitato tramitum flexu ex fuga seruatus, agitatissime subinde est de renouando bello & maiore quidem spe, maioreque apparatu, adeo ut vix credibile videatur Othonem tantos gessisse spiritus neque vnquam tot aduersis casibus succubuisse; qui iam quinque bello victus, tot propinquis & clientibus sauitia hostium amissis, summaque pecuniae & rerum omnium inopia circumuentus, neque ipse conquiesceret, neque hostes ocio frui diuque victoriis letari pateretur. Erat enim iam plane quinque & sexaginta natus annos, sed viridi admodum viuacique senecta, atque aduersus omnem algoris aestusque contumeliam indomita. Sed fatale ei erat Fortunam vel improbe semper coeptis illudentem, patientia & magnitudine animi superare, exercereque se perenni vigilia iis cogitationibus atq. consiliis, quibus dignitatem & patriam recuperaret, & posteris cum insigni gloria late Imperium traderet. Inuenio apud ineptum quidem sed non in iucundum versibus rerum scriptorem, ab his familiis quae in Appenni

ni atque Alpium tractu nobilitate, diuitiisque florebat, Othonem temperantia altitudineque ingenii & pietate venerabilem, benigne ac liberaliter fuisse adiutum. Fuere inter ceteros Solarii, Rotarii, Malaspina, Scarampi & Valperga, qui in apparatus belli equos, arma, tela, quadrigas, com meatum omnis generis, vestem, pecuniam contulerunt. Apud generosas enim gentes quodam misericordiae genere animos permouebat, ea fortunae iniquitas, qua tot patritii diu extorres acerbeque proscripti, ad luctuosam egestatem peruenerat, quando iam nihil eis usquequaque afflictis, praeter spem rubiginosaque arma supererat. Nec defuere voluntarii milites ab Asta colonia, Taurino, Eporedia, Augusta-pratoria, Vercellis atque Nouaria. Guliermus quoque Montisferrati regulus in societatem certo foedere accitus est; quo duce superioribus annis Hispanorum aduentu, Othonem & Burrum cum Turrianis infeliciter dimicasse demonstratum est. Subegerat hic in Montisferrati regione complura oppida, Albam & Aquas Statiellas, & Alexandriam, postremoque Derthonam imperio suo adiecerat, potens aequae atque impiger habebatur, bella ex bellis libenter ferebat, ut is qui apud eum erat exercitus, ex reliquiis Hispanorum (eorum enim aliquot in Italia remanserant) & ex fortissimo quoque confectus perpetuis stipendiis aleretur. Comparatis autem copiis, terminatisque consiliis, statuere ut Simon Locarnas naualibus praesesset copiis, Guliermus cum terrestri exercitu ad Verbanum progrediretur. Exornat classem validam Simon, totamque oram ad Othonis studia conuerterat. Stabat a Turrianis Angleria, ad eam Otho & Simon deuehantur, oppidani refugiente in arcem praesidio se dedunt: arx uti ex ruinis temere & negligenter resecta, quum machinas non perferret, certa pactio recipitur. Tum vero ad Aronam naualibus terrestribusque simul admotis copiis bellum transfertur. Arona & Angleria interiacente Verbano, qua Ticinus effunditur, Sextanae atque Abidenae arcium in Hellesponto similitudinem reddunt. Sed Arona sicuti nobilitate inferior, ita opportunitate loci, situsque munitione celebrior existimatur. In ea oppugnanda quum aliquot dies contriuisset Guliermus agendis maioribus balistis quibus tecta introrsus lapidum cumulis prorueret, & a classe Otho & Locarnas aedificatis more maritimarum triremium in summitate mali amplioribus caueis, atque inde scorpionum ingentium verutis muri pinnas defensoribus nudarent, praesidii milites & periculo suo & oppidanorum lachrymis permoti, ea conditione deditioem fecerunt, ut nisi triduo opem ferret Turrianus, ipsi arcem atque oppidum relinquerent. Vix dum confectae erant deditiois tabulae, obsidesque recepti quum Cassonius Ticino superato, quadrato peditum agmine & praemisissis Germanis aduentu re nunciatur. Tum vero impigre aciem instruit Guliermus, a classe promptissimi propugnatores terrestribus copiis se coniungunt, edi-

tioſorem occupant locum, frontemque maxime veterano atque armato milite firmant. Sed Caſſonius coniectura iudicans validiores cohortes equitumque turmas in fronte fuiſſe conſtitutas, ex duabus Germanorum aliſ alteram in dextra coniunctam legioni conſiſtere iubet, in qua Muſca eius frater, & Andreas atque Hereccus patruelles curabant; alteram ipſe obliquo flexu in laſus & terga hoſtium duxit: hæc in lixas ignobileſque manipulos inuecta magnum tumultum ab tergo excitauit, ad eum ut Germani cædendo, ſternendoque obuioſ in interiora caſtrorum penetrarint, coactusque ſit Guliermus nondum contracta in fronte pugna, equitatum ſuum conuertere, opponereque Germanis, qui fœda ſtrage cuncta compleuerant. Sed dum Germanorum audacia reprimatur, præliumque atrox in medio miſcetur, tota acies reſpectare ac mox nutantibus vexillis circumagere ſeſe trepidanter cœpit. Non defuit occaſioni Caſſonius, ſtatimque iuſſit alteram alam, relicta legione in frontem procurrere, Ea viſ irrumpentium fuit ut priuſquam Turriani pedites appropinquarent, Guliermus anticipati acie circumuentus funderetur, atque vniuerſi terga darent, ex fugientibus complures, claſſis peropportune adpulſa littori excepit minoreque ob id cæde Turrianus victoria eſt potitus, quod pedestreſ copię tardius appropinquantes in vacua caſtra impetum fecerant, prædam autem quæ alioqui exigua non erat nobilitauit Guliermi tentorium Mauriſiaco opere acupictum, cum inſtrumento militari admodum luculento, quo olim à ſocero Hiſpaniæ rege donatus fuerat. At Guliermus perumpens cum equitatu Ticinum iter intendit, Otho & ſimon diuerſis itineribus cum reliquiis proſtigati exercitus, hic Comum, ille Nouariam ſe receperunt. Rebellarant (ut diximus) à Turrianis Comenſes Accuſſio Cutica prætor, Simoneque recepto, neque tamen ad patrios defecerant, medios enim ſe gerere, & neutris ſtudere malebant, quam Turrianos iam plane victores, grauioribus iniuriis atque offenſionibus aduerſum ſe concitare: & magno pere Turrianis fauebat Vitana factio, quæ iam pridem Philippo opem ferente Ruſconam armis deuictam principatu deiecerat. Vbi igitur Simon aduenit concionando paſſim, cœpit Othonem & patrios primoribus ciuium obnixè commendare, uti indigne pulſos domo, proſcriptoſque & crudeliſſime à plebeiis hominibus diuexatos. Quem inquit exitum conſiliis noſtris expectamus poſtequem defecimus? niſi ut aut acre bellum geramus aut inſolentiſſimo Tyranno ſeruimus, & ab hiſ trucidemur, qui maioribus noſtris patria expulſis tecta huius vrbiſ & mœnia in cineres redegerunt? Concordia nunc maxime opus eſt Ciues, ut libertatem cum dignitate tueamur. Otho ſupplex, & Patricia gens orant, ut noſtra ope in patriam reducantur, ad id vires abunde ſuperſunt, ut omnia mature atque feliciter confici poſſe ſperemus, dum Turrianus debellatum putat, & ſolutus metu

victoria sua superbe lætatur. Erat Simon vehementi eloquentia, & ea quidem authoritati atque opibus æquali, ipsaque carceris calamitate clarior euaserat, cuius indignitas, multorum animos ita permouerat, ut Turriani non mediocri inuidia deflagrarent. Eo modo Comenses tumultuario studio & subita quadam acclamatione, Othoni, patritiisque adhærendum decernunt, sed ne statim per Decuriones decretum scriberetur, ambo urbis Consules obstitere, Henricus scilicet Aduocatus, & Gaspar Ficanus Vitanae principes factionis. His sese opposuit Ioannes urbis episcopus, qui Othonem studiose ad modum colebat, patritiorumque exulum causam insigni pietate ardoreque suscipiendam arbitrabatur. Ita tumultu exorto diuisus in duas factiones Populus, arma corripuit, mediaque in vrbe atrociter est dimicatum. Lucerius Rusca & Simon, aduersarios è foro multis illatis vulneribus in Prætorianas ades compulerunt, cotinuatoque certamine, Prætorio atque vrbe, captis consulibus eiecerunt. Nec multo post constituta ad arbitrium Republica & excisis Vitanorum turribus, Otho è Nouaria publicis literis est euocatus. Is primus dies Othoni è tantis calamitatibus felix illuxit, nam ab eo dehinc die, uti rerum scriptores referunt fortuna Turrianis nusquam arridens eos è tanto fastigio continenter detraxit. Exceptus est Otho à Ioanne Comensi episcopo, Singulari cum honore, priuataque eius pecunia ad exornandas copias est adiutus. Cæterum Lucerius & Simon conquisitis vndique equitibus, atque item sagittariis & scutatis cohortibus è Verbano & Lario, Luganoque & Belitiona, armataque etiam in primis Comensium iuuentute iustum prope exercitum cœgere. Interea Otho exulesque Patritii ad se Comum acciuerunt Ricardum Languscum Laumelli Comitem, virum bello acerrimum & Turrianis ex Gothifredi fratris nece, vehementer infensum. Adduxerat is veteranam cataphractorum alam, ex his qui sub fratre meruerant, statimque ei omnium copiarum Imperium magno assensu delatum est. His comparatis Otho concionatus ad Comenses, gratias cunctis eorum ordinibus humaniter egit, quod liberali & egregia voluntate defendendas ipsius iniurias opportune suscepissent, militaremque operam promptissimis animis prestarent, aduersus Turrianos impios execrabilesque homines, atque ob id toties à summis Pontificibus inferorum pœnis cruciatibusque deuotos, cuius studii immortalisque beneficii memoriam, nunquam esset è memoria deleturus. Ioannes urbis episcopus ad hæc totius Populi nomine respondit ea mente Comenses eius optimæ causæ studio adductos sumpsisse arma, ut proficiscentem ad patriam sacratamque sedem suam, eductis vexillis sequerentur, fierentque eius victoriæ socii atque participes, quam Dii iustitiæ defensores ultoresque nefariæ tyrannidis aduersus impios & iniquos homines pollicerentur. Proinde læto animo in hostes contenderet,

deret, ipsos enim si bellum extraheretur, societatis inita fidem atque amicitiam constantissime seruaturos. Nec multo post Otho profectus ad Liciniforum posuit castra. Ea vrbs quondam insignis & nota Ptolemæi temporibus, in minores abiit pagos, dilapso, vti videre est, Eupyli pisoso lacu, in cuius ripa peramœnæ fertilitatis Liciniforum adiacebat, eius regionis tractum corrupto vocabulo Incini plebem vocant; asserunt non nulli ex vehemēti terræ motu Eupylum cæco hiatu terræ haustum subsedisse, profundioribusque inæqualis aluei locis, reliquisse exiguos quinque lacus è quibus Lamber amnis emittitur. Eius regionis Incolæ Othonianos latis animis exceperunt. At Napus vbi nunciatum est Othonem à Comensibus receptum vehementique Simonis & Rusconorum studio adiutum, instaurare bellum; dixisse fertur ad conuiuas superbo sæuoque ore quum è mensa discederet, paruo vt arbitror, labore nostro, magnum certe negocium agasōnibus nostris afferemus. sunt enim nobis horum manibus & exules, & ipsi rebelles infidique Comenses, latronum more laqueis puniendi, atque ita properantius atque turbidius quàm soleret, veluti rapiente fato, in hostem Porta Iouia copias eduxit. Pridie enim Cassonum fatali errore præmiserat cum Germanis equitibus, qui Canturium quinto ab vrbe Como lapide, opportunum oppidum præoccuparet, ne eo ad excursiones faciendas hostis potiretur, & vt inde ipse proximos Comensium agros euastaret. Posuere vitiferis in collibus urbem Canturiges antiquissimi populi, authore Strabone, sed ea demum mutante cuncta æuo consensescens, in oppidum abiit. Turrianorum hic erat ordo, præcedebat Pontius Amatus prætor cum legione urbana & mercenariis equitibus; ipse Napus relicto ad vrbis custodiam Oldrado Tangentio insequentis anni prætor designato, propinquos omnes amicosque & familiares citato & disuncto agmine secum trahebat. Eodem die quo Cassonus Canturium est profectus, Othoniani ad Caracam nobilem olim urbem supra Lambrum deflexere, ea Ptolemæo nota, hodie defectis vltimis literis, antiquum nomen retinet. Quum ibi de inferendo bello à ducibus in consilio sententiæ dicerentur, è Decimo vico sacerdos quidam pernici equa deuectus ad Othonem peruenit. Erat enim Decimi præclarum Othonis nomen, nam ab adolescentia sacris initiatus, summum in eo pago sacerdotium à pontifice impetrarat, vnde postea, & in æde maxima Mediolani, & in diui Ambrosii templo canonicas dignitates fuerat consecutus. Is sacerdos Othoni nunciauit, Mediolanensium copias cum prætorē, ipsosque Turrianos principes, sub occasum Solis Decimum peruenisse, cuncta ibi militari strepitu compleri, & tumultuosius atque acerbius quàm pro sociorum consuetudine milites, tecta, cubilia, stabula, pulsatis hospitibus, eiectisque iumentis occupare, nec adesse Germanos qui pridie ad Canturium præcessissent, proinde Turrianos

ea nocte posse deleri, si improuisus confecto per noctem itinere dispersos atque sopitos adoriretur. Hoc nuncio maxime lætatus Otho, Dii inquit qui à Decimo dignitatis initia præbuerunt, non inani procul dubio loci omine promissam nobis de hostibus victoriam dabunt: atque ita tota re ad consilium delata, singulari omnium alacritate decernitur, non pretermittendam rei gerendæ occasionem, & eo quidem ardentius atque audacius, quòd & antea per exploratores de Casso-ni consilio atque itinere certius cognouerant. Nihil enim æque metuebant quàm aperto in campo manus conferere cum Germanis equitibus, quorum vim atque impetum duce præsertim Cassono, iam tribus in præliis ferre nequiuissent. Otho, ut à cædibus impollutas seruaret manus, Ricardo Langusco copiarum Imperium dedit, superinduitque sibi lintheam stolam, sacerdotali habitu multis striatam rugis, præferrique sibi iussit argenteam crucem veluti pacato itinere, Sacri Imperii sui sedem aditurus. Magno demum silentio de secunda vigilia Ricardus castra mouit, tribusque fermè horis ad Serenium vicum est peruentum: inde præmissi speculatum expediti equites, duobus agricolis, non multo post renunciauère apud hostes, ut in ipso conticinio accidit, cuncta quieta nocturnique silentii plena, conspici tantum semiextinctorum ignium fulgorem, nec exaudiri castrorum fremitum, ita ut nec ad ipsos quidem pagi aditus frequentium vigilum stationes esse iudicarent. His diligenter exploratis, & instructis ordinibus priusquàm dilucesceret, in conspectum oppidi se dedere, oppressis aliquot excubantium. Id sine facibus iter, & silenti quidem Luna confecerant, ne ab alta sacrae turris specula, patentibus in campis vaga lumina cerneretur. Eo inopinato hostium aduentu exterritus Napus, vix spatium habuit ad induenda arma: Tubarum tamen clangore, & pulsu tympanorum cuncti excitantur. Pontius Prætor legionem nondum plane instructam in apertiore locum educit, equites aggregantur, magnis clamoribus pugna committitur: pugnat in hac parte Languscus admirabili virtute, interfectoque Pontio prætore, stratibusque vexillis, legionem cum multa cæde pepulerat, quum altero egressu & angustiore quidem via prouectus in aciem Napus irrumpentibus Comensibus occurrit, ut eum Fortuna Simoni infensissimo hosti obiicere videretur. Eo in loco summa contentione aliquandiu dimicatum, quum Turriani proceres in prima acie, de Imperio, de vita, fortunisque omnibus dimicarent. Ex aduerso autem Simon & Lucterius Rusca incitati efferatique diuturno inimicæ gentis odio, in aduersos vesano impetu deferrentur. Inalbescente iam cælo Andreottus Turrianus interficitur, Franciscus qui hosti, equi frenum comprehendere auso, dextram ingenti gladio detruncarat, multosque huc & illuc concitato equo vulnerarat, cuspidem in inguen coniecta confoditur, Napus ipse equo deturbatus quum in purpura

rea trabea cœnoso in loco volutaretur à Ruscono milite capitur, ser-
uaturque ægre ab irati Langufci gladio, deprecante Othone, & tre-
pidum perhumano sermone consolante. Capiuntur quoque in ea
aduersi prælii fuga summæ spei adolescentes Conradus cognomento
Musca & Guido Turriani, hic Francisco, ille Napo genitus erat. Qui
bus aliquot post annos carcere eductis, paterni Imperii decus Fortu-
na restituit, Itemque Hereccus superioris Pagani ex Hermano prone-
pos, Lombardusque eius patruus, & Cauerna pater Pagani iunioris
Patriarchæ Aquileiensis & Napi germanus frater. Hos omnes Simon
atque Lufterius, tanquàm peculiari ipsorum sorte Comensiumque
militum felici virtute superatos & captos Comum deducendos cura-
uère, vt in Baradelli arce custodirentur. Ea est adito in monte excel-
sa Turre insignis à Luithprando Longobardorum rege ante octingen-
tos annos ædificata, vt late speculam in subiectos campos ad tutelam
urbis præberet. Ferunt Simonem, quod eius animi ferociam victo-
ria mitigasset, non aliter insultasse Napo quàm vt diceret, Non repo-
scam à te sanguinem & opes Nape, postquam Dii me voti compotem
fecerunt, sed æquo iure pœnam Talionis, experieris enim tantum,
quale cruciatus & contumeliæ sit genus, in cauea ferarum more cu-
stodiri. Et vir certe sapiens & egregie fortis inter paucos numerabe-
ris, si ea quæ ego diu miser & non semper infelix tuli pari patientia fe-
res. Napus constanti animo fabrefactam cancellatis trabibus caueam
intrans, nihil pro se, sed tantum pro Guidone & Musca deprecari, se
meritas pœnas luere. Eos vero qui vitæ innocentia nihil durius me-
rerentur humaniter custodirent. Non caruit scribendi legendique
solatio Napus, Cæterum adeo acerbè custoditus est, vt ei neque cul-
telli neque forfices concederentur, quibus sibi mortem consciscere
posset, vnde illi ad deformitatem prælongi vngues, promissa cæsaries,
& illuie turpis barba prouenerant. Reliqui, & ante alios Musca &
Guido decori iuuenes, cum Lufterii generosi viri humanitate, tum
pacati iam Simonis indulgentia, liberalius adseruati. Otho memora-
bili potitus victoria, ante omnia apud duces militesque grauius atque
humaniter egit, vt moderate victoria vterentur, cædi vindictæque, finem
imponerent, spoliis contenti essent captiuosque dimitterent. Agen-
das pure Diis immortalibus gratias, quod toties bello profligati, atq.
omnibus exilii, fugæ, atque egestatis oppressi malis, septies acie vi-
ctores hostes tantisque subnixos opibus, ad internitionem eorum no-
minis, vnus horæ momento debellassent. Remisere impetum patri-
tii condidereque extemplo gladios, commouerat enim generosos
quorundam animos, Francisci cadauer lutulento in solo fœdè pro-
culcatum, cuius etiam caput gregarius miles ob fratris necem, deci-
sum trunco, hastæque prefixum victoribus pariter & captiuus ostenta-
bat. Fuerat Franciscus Napo fratre sæuior & asperior, vt pote qui

nutantem in consilio Napum ad sumendum de captiuis Theobaldo-
 que presertim supplicium, vehementibus literis impulisset, semper-
 que acerbissime grassatus in nobiles ciues, plebem satis superque sua
 temeritate concitatam ad audenda facinora intemperanter accendisset.
 Tum vero Oldradus prator clade Mediolani nunciata, aduocare in
 consilium ciues, plebem ad arma vocare. At ciuium optimus quisque
 eius imperia contemnere, de pace & de concordia plurimum loqui, in
 virtute pietateque Othonis antistitis spem reponere, proptereaq.
 sananda ciuitatis & paranda quietis occasionem diuinitus oblatam
 arbitrari, postquam vniuersi ferè proceres Turriani qui renouare
 bellum possent, aut in acie essent cæsi, aut in fuga capti, ad manus
 hostium peruenissent. Quibus rebus Oldradus valde conterritus, ac
 sibi timens, in pratorium se recepit. Interim Cassonus de aduerso
 prælio certior factus è Canturio Mediolanum peruenit, ratus aut
 patrem aut patruum, aut certe reliquos familiae principes ex fuga in
 urbem se recepisse. Sed ibi de suorum calamitate certior factus, non
 deserit sese, & quum non statim admitteretur, refractis portis introdu-
 ctoque armato agmine in forum contendit. In eo tumultu suburba-
 ni incolæ Comensis portæ, postremos ex Cassonianis equitibus inua-
 ferunt, ex his multi vulnerati exutique armis & equis diffugerunt.
 Porro Cassonus urbem percurrens & veteres amicos plebemque pre-
 sertim ad arma euocans, & crebro libertatem se aduersus veteres ty-
 rannos defensurum repromittens, quum nemo commoueretur despe-
 ratis rebus Romana porta se proripuit, adeo enim ex euentu eius pu-
 gnæ, apud omnes populi classes, veteris studii & fauoris ardor terri-
 tis mentibus exciderat, vt nemo vel egregie factiosus in medium pro-
 dired, qui proferre vexillum auderet aut Turriani Imperii nomen se
 defensurum profiteretur. Hinc videre licuit quantam rerum animo-
 rumque mutationem aduersæ pugnæ casus attulerit, adeo vt facile iu-
 dicari possit, in toto tuendi Principatus negocio, nihil omnino esse
 populari præsidio incertius aut inanius. Cassonus continenti cursu,
 Laudam Pompeiam peruenit: vbi quum minime reciperetur, Cremonam
 atque inde Parmam ad veteres amicos confugit. Eodem die Me-
 diolanenses ad Othonem legatos miserunt, qui omnia amica pacata-
 que ingressuro urbem pollicerentur. Ita haud multo post insigni pom-
 pa in speciem triumphi Mediolani receptus, cunctos qui aduersarum
 partium fuerant metu liberavit, habuitque orationem ciuili clemen-
 tia & Christiana pietate plenissimam, pacatisque omnium animis re-
 spública ad eius nutum constituta est. Creantur quoque, Prator qui-
 dem Ricardus Languscus; & Magister equitum Simon Locarnas; quo-
 rum illustri virtute se victoria potitum Ortho gratisimo animo prædi-
 cabat. Dedicauit subinde aram in templo maximo Diuæ Agneti
 quam in prælio vouerat, addiditque agros in alimenta sacerdotum,
 qui

qui quotannis eius diei memoriam celebrarent. Idque adhuc in urbibus Mediolanensi Imperio contributis, Prætores Decurionesque ad tubarum cantum instauratis sacris religiose repetere, post ducentos & sexaginta annos videmus. Pugnatum est duodecimo Calendas Februarii anno à Natiuitate Christi Millesimo & Ducentesimo septuagesimo septimo. Eius vero summæ victoriæ historiam Otho pingendam curauit in Angleriana arce, regio sumptu ab se ædificata, extantque adhuc in maximo testudinatoque conclauis incorruptæ præliorum cum veris ducum vultibus imagines, Latinis elogiis passim singularem argumenta indicantibus, quanquam Musca Turrianus postea victor, recenti calce, maculare potius quàm obliterare eius infaustæ historiæ memoriam contenderit. Auxit eius diei lætitiæ Bonacosæ Burræ partus, ea enim nocte qua ad Decimum pugnatum fuerat, Magno Matthæo filium peperit, cui ob Galli cantum Galeacio nomen inditum ferunt. Hic est qui postea omnes eius sæculi principes & duces, magnitudine animi liberalitate atque Imperatoria laude superauit. His confectis rebus, Otho ad expugnandam montis Orphani arcem copias misit, in quam Turrianorum reliquiæ confugerant, vexabantque inde diurnis nocturnisque decursionibus sociorum agros. Ea arx ad tertium à Como lapidem imposita est monti qui ob id Orphanus appellatur, quòd vndique discretus atque abiunctus à cæteris ab ima planitie molli fastigio in nemorosam cautiæ metam adsurgit, infidetque viæ militari ad Coxia torrentis vallem, qua iter est ad Liciniforum. Hæc quum machinis capi non posset, operibus circumvallata, sexto demum mense fame domita est. Deseuiit in muros Otho, sed non planè totam diruit, ita vt Guido è carcere elapsus, rerumque potitus, eam post viginti annos facile restituerit. Eversa montis Orphani arce Turriani finibus excessere, & veteres eorum clientes, quum Othonis clementiæ salutem minime committendam iudicarent, in Cremonensi, Parmensi que agro, & in Venetia ad Aquileiam familiæ proceribus aggregabantur. Tum vero Otho à belli studiis ad pacis ciuilibusque administrationis munia conuersus, ciues de se bene meritos locupletare, omnibus Iustitiæ atque humanitatis officiis novas amicitias parare, Procurare res diuinas, singularique moderatione principis simul sacri que pastoris officia implere. Quum in his rebus esset occupatus, renatum est repente bellum initio à Laudensibus exorto, nam Othone mirum in modum Vistarinis fauente, qui vt diximus Principatu pulsè redierant, æmuli eorum, quum neminem ciuem dominatu potiri, pati vellent, ad se Cassonum & Gothifredum atque item Raimundum ab Aquileia cum magnis copiis acciuerant, indeque auxiliis Cremonensium & Parmensium aduerti in agros Mediolanensium se se effuderunt. Cassonus multis expugnatis dereptisque oppidis

Tritio & demum Vaprio in Ripa Abduæ occupatis Lambrum traiecit, confligitque collatis signis cum Mediolanensi legione & urbano equitatu, qui cum Carroccio temere vsq. ad sanctum Donatum Romana porta processerant. In hac pugna Cassonus paucis cæsis, supra viginti septem spectatæ nobilitatis centuriones cepit, & in his Mutium Soresinam, Gasparem Vicecomitem, & Antifossam Vercellinum, & præterea magnum numerum peditum atque equitum. Quidam auctores sunt Othonem cum expedita manu ad Casianum vsq. processisse in Ripa Abduæ situm, vt primis hostium incurfibus occurreret, maioreque conspecto hostium exercitu, refugisse ad Gorgonciolæ vicum, superuentuque hostium, non aliter feruatum quàm munitione sacrae turris, in quam nemini cognitus ascenderat. At Cassonus eius pugnae successu elatus per suburbana ad Ticinensem portam adequitauit, terroremque ostentatis copiis ad fossas vndiq. circumtulit. Tum vero Otho in tam graui periculo mira vsus constantia, fidis cohortibus portas firmare, prætorem in foro cum signis militaribus excubare, suspectos ciues apud se habere, eoque vultu cuncta administrare, vt in multa dissimulatione pauoris, excellens fortitudo & providentia singularis eminere viderentur. Nec multo post Cassonus nemine ex veteribus amicis, vt sperauerat, ad se concurrente retro vertit agmen transgressusque Abduam ad oppugnandum Bregnanum contendit. Discessu hostis Otho recreatus, nihil potius aut expeditius existimauit, quàm è Monteferrato Guliermum veterem socium & militari laude florentem euocare, quo duce vim hostis acerrimi propulsaret, & insigni apparatu conatuque egregio bellum conficeret. Nec ita multo post Guliermus accepta ingenti pecunia Mediolanum venit, statimque liberali stipendio ad quinque annos Mediolanensium, Othonianarumque partium aduersus Turrianos eorumque socios, Imperator deligitur. Nec mora cum eo prætores Antonius Languscus Ticinensis, & Lucterius Rufca Comensis, exercitum instruunt, Carroccium educunt: Duo autem prætores erant, quòd coarctarat Otho Præturae tempus vt pluribus honorem impartiretur, eoque beneficio plures ciuitates atque familias sibi conciliaret; nam qui annuus fuerat Magistratus, semestris effectus est, ea lege, vt qui designatus esset prætor, dignitatis insignibus vteretur, sed exclusus iurisdictione, bello tantum collegæ operam nauaret. Cæterum promotis castris, ad Vaprium recto itinere peruentum est: habebat id oppidum cum arce traiiciendi fluminis opportunitatem. Itaque arx magnis vtrinque viribus oppugnata defensaque est, bellumque protractum, ita vt nihil præter vastationem agrorum incendiaque villarum, memorabile gereretur. Verum Guliermus noui consilii rationem susceperat, vt refecto ad Ticinum ponte, ultra Abduam bellum transferret. Erat in castris Otho, et ab alia parte Raimundus Turrianus, ab his vti decuit à sacratis viris Bergomates legati impulsî ab optimis vtriusque.

vtriusque partis ciuibus impetrarunt vt de pace liceret loqui eoq. res
 interpositis aliquot dierum induciis, deducta est, vt deposito metu, fa-
 miliaritate vtrunque milites amicos & propinquos conuenirent, adeo
 vt vna castra ex duobus facta viderentur. Sed quum à multis ex illu-
 stri ordine Mediolanensium, Turrianos milites salutari studiosiusque
 appellari Guliermus conspiceret, inuectus equo in comitantium tur-
 bam ferrea claua minabundus, colloquia militum diremit, paulo post
 tamen Raimundus, Cassonus, & Gothifredus Melenianum venere,
 affuitque ad condictum Guliermus cum Othonianis, in quibus erat
 Conradus Castellionus iureconsultus insignis, breuique disceptatore
 & arbitro Guliermo, pax his conditionibus dicta confectaue est,
 scilicet vt in summa Bripiana & Vapriana arces, ipsi Conrado & mer-
 catorum collegio custodiendæ traderentur; Agri porro paternæque
 possessiones, castella, domus Turrianis redderentur, loca tamen mu-
 nita, his ciuibus qui neque harum neque illarum partium censerentur
 custodienda relinquerent, potestasq. his esset, vti luberet, habitare in
 agro Mediolanensi, vtq. vtrinq. captiui sine pretio dimitterentur. Ta-
 bulis rite confectis Turriani captiuos Guliermo ea conditione tradi-
 derunt, vt non prius soluerentur, quam ii qui in Baradelli arce erant, di-
 missi forent. Id vero facturos Comenses Lucterius & Simon pernega-
 bant, qui iure belli captos peculiareq. hostes suos ad alienum nutum
 et commodum minime dimissuri viderentur. Nihilominus Guliermus
 quanquàm id à Comensibus quod Turriani petebant non impetraret
 Mediolanenses captiuos omnes dimisit. Sed Otho ceteris pacis condi-
 tionibus non diu stetit, & sua sponte, & impulsu clarissimorum ciui-
 um, qui priuato quodam inito fœdere aduersus Turrianos conspira-
 rant. In his fuere Vicecomites ferme omnes, Soresina, Mandellii Pus-
 tula atq. item Cribelli. Ita Turrianis neq. redditæ res neq. restituti agri
 neq. permissus in patriam reditus, neq. captiui è Baradello custodia li-
 berati sunt, magna quidem cum Othonis inuidia qui securitatem Im-
 perii, fide et iureiurando, potiorè habuisse dicebatur, providebat enim
 amicos clientesq. suos, quibus Turrianorum bona dono data fuerant
 ex lege & conditione pacis, omnibus victoriæ præmiis ad contumeli-
 am spoliari, quæ res ad conturbandas multorum Fortunas, abalienan-
 dosq. animos manifeste pertineret. Igitur Turriani à Guliermo atque
 Othone decepti, eo cum dolore animi latè finibus excefferunt, vt iniuri-
 am violatæ pacis ad ciuitates passim, regulosq. deferrent, ab his opem
 implorarent, socia & mercenaria arma pararent, quibus acceptas iniu-
 rias vlcisci & patriam repetere possent. Sub id tempus in Baradello mo-
 ritur Napus, fœda illuue & enatis subinde pediculis consumptus. Fue-
 rat in eo squalore & vitæ tedio, annum vnum menses septem & dies vi-
 ginti tres. Corius & Merula attractum pedibus & in sylua sepultum
 tradunt sed nos Tristano Calcho potius assentimur, qui Comensem

episcopum agenti animam astitisse scribit, collatisque Christiano more Sacramentis defunctum in ædicula Diui Nicolai pie honesteque tumulasse. Eundem vitæ exitum tulerunt Lombardus & Cauerna biennio post, ex morbo ægritudineque animi Napum secuti. Interea Raimundus ex Venetia, Foroiulio atque Histria & ex Carnis & semi Illyricis gentibus ad duo milia equitum, peditum quattuor millia sacerdotii opibus armavit, quibus Cassonus veteres Germanos & Parmensium, Cremonensiumque & Laudensium auxilia adiunxit. Accessere etiam plerique Mediolanenses qui Othoni principatum inuidebant, ægerrimeque ferebant Turrianorum iniuriam, & communem patriam fructu pacis & ocii fraudatam querebantur. Proptereaque sponte in exilium abierant, & Turrianorum signa secuti quantis maxime artibus poterant per affines & propinquos suos Othonis auctoritatem in republica conuellebant. At Otho in eam curam experrectus ex fidissimo & fortissimo genere militum exercitum parare, à sociis ciuitatibus auxilia accire, & veluti in supremo conatu supremaque spe conficiendi belli omnem armorum apparatus ingentemque pecuniam proferre. Cunctabatur autem Guliermus paruis atque insidiosis artibus, nec adduci poterat, vt rebus celeriter administratis in hostem copias educeret, vt pote qui pericula augeri, confirmari hostium vires, terreri magis ac magis Othonem magnopere cupiebat, vt operam suam ampliore pretio, periculo & necessitate circumuentis vendicaret. Erat quidem Guliermus animo ingenti & in omni bellico munere prorsus intrepido, sed auri atque Imperii foeda cupiditate corrupto. Adduxerat enim Mediolanum superiore anno Beatricem vxorem quæ mirifico apparatu atque insigni liberalitate suscepta ornataque regalibus donis ab Othone, atque ab Decurionibus, & demum introducta in nobilium domos, admirari lauticiam, magnitudinem atque opulentiam vrbs; inuidere fortunæ Othonis, & demum Hispana cupiditate id Imperium affectare cœpit. Hæc quum impense laudaret apud virum. Quin tu inquit si vir es, hac vrbe potiri non contendis? Pater certe meus tibi non deerit, si pro te potius quam pro aliis imperitis, belli peritissimus pugnare decreueris. In hanc spem Guliermus ab inani & cæca vt plerumque accidit ambitione, facile prolapsus, in Hispaniam enauigarat, vbi communicatis cum rege consiliis, quum voti cupiditatisque suæ Fortunam tentare decreuisset, galeatos amplius trecentos equites, & leuem armaturam equitum & peditum in naues sustulit, & in Italiam est reuersus. His de causis Otho profunda prudentia & solerti ingenio probe agnoscens quantis animi recessibus Guliermi consilia conderentur, nihil antiquius aut validius habuit quam parum synceri ducis animum amplis pecuniæ muneribus expugnare: sed Matthæus Vicecomes iam plane bello & pace spectatis operibus magnus, dies mora extrahentem iocabundus incitabat.

incitabat . An, inquit , Gulierme illam vim bellici vigoris qua vna lau-
 de maxime flores , hac infami cunctatione amittes ? vt & tu & nos te
 cum militaris nominis dignitate spoliemur , Conuenere iam vndiq. au-
 xilia tantaq. nobis adfunt copia, vt hoc tempus quod tibi segniter de-
 perit , morari de hoste victoriam videatur . Aduenerant iam Simon
 aduocatus à Vercellis , à Nouaria Guliermus Brusatus, Antonius Lan-
 guscus à Ticino, & Lucterius Rusca, Simonque Locarnas è Como; qui
 suarum ciuitatum magni roboris auxilia adduxerant . Itaque Gulier-
 mus compressa ægritudine animi nec minus accepto auro quàm pu-
 dore deuictus Carroccium eduxit, & ad Vaprium, vbi hostes constite-
 rant, contendit. Fuere in eius exercitu, vti aliqui authores scribunt, ad
 triginta milia peditum , et sex milia equitum, in queis supra duo milia
 cataphractorum equitum censebantur . Inuasit Cassonum insolitus pa-
 uor tanto conspecto exercitu, ita vt ei semper antea intrepido atq. pu-
 gnaci, expediendi consilii vis omnis excideret . Non putarat enim Me-
 diolanenses publica Carrocii signa aduersum se adedò celeriter eductu-
 ros, remque sibi tantum fore cum Guliermo Othonianisq. clientibus
 bona victoriæ spe plenus existimarat. Appropinquante itaq. hoste in id
 discrimen erat deductus, vt si ultra amnem se recipere exercitumque
 seruare vellet, id nedum commode, sed ne sine ingenti quidem pertur-
 batione, summoq. periculo facere posset: relinquebatur vt audacter ir-
 rumpendo iniqui certaminis aleam subiret, aut se ad oppidum circum-
 vallari obsideriq. pateretur, quod quum indecorum ac miserum fore
 iudicaret, vt dignum erat fortissimo duce, totiesque victore , instructa
 acie confligit, ediditq. supremo virtutis conatu egregium facinus. Nam
 quum vndiq. circumuenta acie à tanta hostium multitudine caderet-
 ur, Germanos equites cohortatus , vt honesta nec inuulta morte con-
 ciderent, conglobato cuneo ad Guliermi vexillum prostratis Hispanis
 penetrauit, occisoq. signifero illud arripiens discerpfit, atq. ibi demum
 interclusus à legione, interfectusque est. Tum vero Turriana acies vn-
 dique pulsa trucidataque ad flumen se conuertit. Ibi quum pleriq. na-
 tando metu mortis, mortem non timerent, magna ex parte summersi
 sunt . Perit & in vado Gothifredus Turrianus Cauernæ filius, deleta-
 que sunt penitus Raimundi auxilia; ipse enim Laudi Pompeiæ substite-
 rat : Cremonensium vero & Laudensium duces capti . Pugnatum est
 ad Vaprium septimo Calendas Iunias anno Quarto à Decumana vi-
 ctoria , quæ sicuti Principatum Othoni dederat , ita hæc eum sublato
 vndique metu confirmauit . Honestatus est Cassonus sepulchro non
 ignobili, quod adhuc extra Vaprium in ædicula conspicitur; retinetq.
 adhuc proximus ager eius prælii memoriam; quum ab Incolis Turria-
 næ cladis nomine vocitetur . Nec multo post Laudensibus bellum in-
 dictum, depopulatusq. est eorum agros Guliermus , tanta acerbitate
 vt Laudenses Villarum castellorumque vastatione perdomiti, de pace

legatos ad Othonem miserint. Inde Guliermus in Cremonenses duxit, multisque detrimentis illatis bellum aliquandiu est productum: nam Placentini, Parmenses, Mantuani, Regienses, Cremonensibus opem attulerant, ad extremum inter eos inita pax, & in centum annos proclamata, ea conditione ut captiui vtrique dimitterentur, & Turriani, eorumque ex professo fautores his vrbibus exularent. Interea Comenses Guliermum in decem annos Imperatorem suum declararunt, concessaque est ei suprema potestas condendi atque antiquandi municipales leges, sed id vnum omnino est cautum, ut de captiuis Turrianis qui in Baradelli arce erant ius omne Comensi populo relinqueretur, atque ita à Comensibus liberaliter susceptus, iuravit se populi Rusconarumque partium iussu, aduersus eorum hostes, vti res posceret, bellum egregia fide gesturum. Inde frequenti comitatu Mediolanum rediens, tot rerum secundo successu elatus, ad insana consilia reuerti, secreto hostilia moliri, & cogitare denuo cœpit, quibusnam artibus Othonis existimationem conuellere, circumuenire hominem iam plane senem, & denique vrbis Imperium posset inuadere. Homo ingenio procaci, auido, inexplebili, Reipublicæ accumulatis tot sumptibus grauis, inuisus esse omnibus cœperat, quum sibi arroganter ascriberet recentis prælii victoriam, & Othoni & ciuibus pacis ab se partæ beneficium obiectaret, ob id inflatius atque superbius quàm antea se gerebat, ut non omnino dissimulanter ad principatum aspirare videretur. Ante omnia Bosium Doariam veterem aduersæ factionis ducem, Cremonensiumq. tyrannum, in cuius tabernaculo Aetiolinum expirasse docuimus, Soncino oppidi dominum Othone frustra reclamante constituit, utque familiam illustrem atque opulentam Imperii vtiq. æmulam Othoni opponeret, Soresinas incitauit, ut sese efferrent, & his ciuibus æquarentur qui nobilitate pares, nec omnino virtute & diuitiis superiores libertatem opprimere niterentur. Postremo postulauit ut Ioanni Pogio ipsius familiari prætura conferretur: Inde sibi gradum facere ad dominatum maturans. Itaque Pogio prætoris duæ sunt exortæ factiones, magna pars ciuium Othoni fauebat, in altera erant Guliermus ipse & Pogius prætor atque item Soresina familia, & quanquam occulte Castellioni duce Guidone, cuius opera per id tempus auro corrupti custodes è carcere Baradellæ arcis Guidonem Turrianum eduxerant, Musca & Hereccus eripi nequiuerunt. Ea res Othonem quidem grauissime pupugit, sed ferentes id iniquiore animo Comenses sibi à Mediolanensibus capitalem iniuriam indigne fieri querebantur. In id graue salutis Imperiiq. discrimen intestini hostis perfidia coniectus Otho, dissimulatione in præsens opus esse existimabat, adeo ut cuncta iniqua & immoderata perenti, perblando & familiari ore condonaret: Cæterum intentissime vigilabat ut consilia & progressus eius notaret, multa que pollicen-

do, amicos hosti detraheret, & sese à repentina vi domestici hostis rueretur. Interim Guliermus domestico bello in Montemferratum reuocatus Vercellas proficiscitur. Ita celeriter adhibitis in consilium amicorum fidelissimis, non deest occasione Otho, Quid faciendum sit Matthæum admonet, correptisque armis ipse equo prouectus ad pratorianas ædes contendit. Pogius domo magistratuque & vrbe excedere cogitur: Creatur nouus prætor Vbertus è Becharia familia, siue, vt ait Merula, Iacobus Summaripa Laudensis in reliquos scilicet menses vt coniectari lubet. Ita breui in tutiorem statum restituta Republica & depulso omni metu Iacobus & Carolus Sorefinæ in exilium aguntur, non nulli porro ex Terzaghis & Balbis qui cum Guliermo consilia miscuerant, extra decimum lapidem relegantur, & Sorefinarum domus quam illi ex ruinis Turrianarum ædium condiderant, incurfu plebis solo æquatur. His confectis rebus Otho, vt sese aduersus vim acerrimi & potentis hostis confirmaret, in Germaniam ad Rodolphum Cæsarem legatos cum muneribus amplissimis misit, obtulitque ei amicitiam liberalemque operam venturo in Italiam ad recipiendam Romani Imperii coronam. Cæsar tamen Turrianis antea fauerat ex vsu tamen rerum suarum cum Othone certo amicitiae fœdere coniungi maluit, quàm profligatarum partium quarum principes cæsi captique essent, inane nomen tueri. Itaque Othonem missis ad eum amplissimis literis in clientelam fouendum ac tuendum recepit, misitque ad eum Germanos equites qui in speciem prætorianæ alæ, corporis custodiæ adessent. His de causis Guliermus, bellum quod parabat auertit in Derthonenses & Alexandrinos. Sed non multo post Turriani in spem renouandi belli, repetendæque patriæ sunt erecti, initio à Comensibus exorto, qui quum veteres laxiores agri terminos sibi reddi, vti antea ex auorum memoria possedissent à Mediolanensibus postularent, & ab his nequaquam pro iure fœderis & amicitiae benignè responderetur, armata iuuentute agros Leucensium & Cliuatensium expugnatis castellis occuparunt, finesque eos protulerunt victricibus armis, vti ex iure & æquo antea petierant. At Mediolani quum hæc essent nunciata, senatusque Comenses arroganter hostiliterque fecisse iudicasset, in eos numerosus exercitus est eductus, cui preuit Matthæus Magnus, a quo Comenses superati & castris exuti sunt, multisque cæsis, compluribus captis, onusti Comensium præda Mediolanenses domum redierunt. Hanc cladem grauisime tulit Comensis, quòd in se atrocius quàm in barbarum hostem; Mediolanenses gladium exercuissent, isque potissimum & dux & author cladis extitisset, qui paulo antè ciuitatis ipsorum Prætor & Imperator fuisset, cuius recentis beneficii memoriam vti superbus & fauus, amisisse videretur. Itaque in eo dolore grauius decernitur, aduersus enim Vicecomites repente coniurant, vinculis exoluunt Muscam & He-

reccum Turrianos, eos præturæ dignitate exornant, pecunia armifque instruunt, & bellum vehementibus animis in Matthæum & Othonem parant. Ad id etiam ipse Guliermus, eo Comensium decreto magnopere lætatus, opes atque operam pollicebatur; cuius viri vim tanquam pugnacis, & ab recenti iniuria concitati, grauem & periculosam Othoni futuram intelligebant. Eo modo Turriani iuuenes acerbocarcere post septimum annum & mensem vndecimum educti acerbellum & tum Othoni, & Matthæo deinde, eo pulso & in exilium acto, variis successibus intulerunt, quæ quoniam ductu Magni Matthæi gesta sunt, in eius vita aptius atque illustrius perscribentur. Iam enim in eum ab eximia virtute & rebus feliciter bello gestis, præclaris ducibus parem Otho senex, omnia humana iura contulerat, adeo ut vtrumque Magistratum vnus occuparet impleretque. Nam & gerebat bellum uti dux atque equitum Magister, & è tribunali prætorio patientissime ius dicebat, ut ipse omnium litium disceptator & iudex ex arbitrio iudicaret, & omnis subinde prouocatio tolleretur res graui ciuium incommodo ad ferendas lites excogitata. Sed mirum in modum eius nomen atque potentiam adauxit Guliermi inexpectata calamitas, qui Turrianis Comensibusque coniunctus, iam Othoni graue bellum intulerat, atque id tum vehementiore studio reparaturus esse videbatur, quod & Guido Castellionus Turrianis adhaferat, vir inter primores consilio, clientelis, atque opibus insignis, erat is Guidonis Turriani qui è Baradello effugerat auunculus. Igitur Guliermus quum nefario scelere Derthonensem episcopum necasset, in manus Alexandrinorum ex insidiis captus deuenit, apud quos ferrata in cauea, atrocibus corporis atque animi tormentis excruciatu interiit. Gratias igitur Otho Diis immortalibus agens, quòd se votorum omnium compotem fecissent, uti iustam ab omni labore vacationem nactus, apud Claræ Vallis cœnobium religiosa quiete fruebatur, apprime confisus præcellenti prudentiæ virtutique Matthæi Magni; hunc enim ipse à tenera ætate seuerè & diligenter educarat, institueratque his moribus, quibus in omni bellica vel ciuili actione ad certam laudem semper illustris tanto Imperio dignus esse videretur. Magnitudine quippe animi, patientia, humanitate, religioneque & domestico splendore cunctos anteibat. Nemo ei corporis aut ingenii vigore parerat, altitudine vero consilii, facundia, & oris atque habitus dignitate antiquis heroibus æquabatur. Nec eo quisquam prole felicior fuit. In quinque enim eius filiis Otho ipse peracri iudicio, miram certamque indolem ad propagandum Imperium quasi diuinans prouidebat; & iam ex his Galeacius & Marcus cui Balatroni cognomen fuit, ad militarem ætatem peruenerant, & in Iohanne atque Luchino optimorum principum indoles elucebat. Postremus Matthæi liberorum Stephanus fuit cæteris prole quam vita felicior, quum ad hunc filii, ne

potesque,

potestque, & qui nouissime imperarunt pronepotes recta serie respiciant. Eo modo quum ad Claram Vallem amœnissimis in hortis Otho tuendæ valetudini operam daret, frequentique comitatu insignium philosophorum, & sacrorum virorum oblectaretur, sæpe de diuinis humanisque rebus iucundissime disputans, senio potius quàm morbo confectus è vita discessit, Augusto mense, eius anni qui fuit à partu Virginis nonagesimus quintus, supra mille & ducentos. Impleuerat septimum & octogesimum annum, nullis paulo molestioribus morbis obnoxius, ita vt mihi proculdubio omnium Principum longe felicissimus decessisse videatur. Vsq̃ue eo enim paucis concesso fati munere vixit, vt summa gloria plenus, quod ambitiosa cupidaque mortalitas maxime optat posteritati suæ lætissimus interfuisse videatur.

Tumulatus est in templo maximo ad maiorem aram marmoreo sepulchro, in cuius fronte hæc carmina leguntur.

*Inclytus ille pater patriæ lux, gloria patrum,
Fulgor iustitiæ, fidei basis, arca sophiæ,
Largitor veniæ, portus pietatis egenis,
Intrepidus pastor, quem moles nulli laborum
Ardua deuicit, populo latura quietem.
Ille pius principes, & præsul amabilis, in quem
Altus virtutum splendor conuenerat omnis;
Quo Mediolanum radiabat lampade tanta,
Totaque fulgebat regio; nunc pallet adempto;
Clara vicecomitum proles venerabilis Otho
Oh dolor, oh vulnus, cinis est hoc marmore factus.
Christe pater vitæ requiescat spiritus in te.
Annis vndenis, ter senis, terque diebus
Præfuit ecclesiæ pastor bonus Ambrosiana,
Mille ducenteno quinto, nouiesque deceno,
Quarto hic Augusti bis liquit gaudia mundi.*